

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

2014 YILI SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ALTYAPI (SBG) VE 2016 YILI KÜÇÜK ÖLÇEKLİ SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME (KSB) MALİ DESTEK PROGRAMLARI (MDP)

ETKİ DEĞERLENDİRME RAPORU

**2014 YILI SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME KÜÇÜK
ÖLÇEKLİ ALTYAPI (SBG) VE 2016 YILI KÜÇÜK ÖLÇEKLİ
SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME (KSB) MALİ DESTEK
PROGRAMLARI (MDP) ETKİ DEĞERLENDİRME RAPORU**

MAYIS 2021

Yayın Sahibi

İzmir Kalkınma Ajansı
Megapol Çarşı Kule, Halkapınar Mahallesi,
1203/11. Sk. No: 5-7, Kat: 19
35170 Konak/İzmir
Tel : 0232 489 81 81
Faks : 0232 489 85 05
E-posta: info@izka.org.tr

Grafik Tasarım

Orçun ANDIÇ

© 2021, İZKA. Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

Hazırlanmış olan çalışmanın tüm hakları İzmir Kalkınma Ajansı'na aittir. Bu İZKA eserinden kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

**İZMİR
KALKINMA
AJANSI**

**2014 YILI SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME
KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ALTYAPI (SBG) VE**

**2016 YILI KÜÇÜK ÖLÇEKLİ SANAYİ
BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME (KSB) MALİ
DESTEK PROGRAMLARI (MDP)**

ETKİ DEĞERLENDİRME RAPORU

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1. GİRİŞ	6
1.1. Arka Plan	6
1.2. İzmir'deki Sanayi Bölgeleri	8
BÖLÜM 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
BÖLÜM 3. METODOLOJİ	13
3.1. Proje Sorumlularıyla Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmeler	14
3.2. Bulguların Analizi ve Raporlanması	14
3.3. Çalışmanın Sınırlılıkları	14
3.4. Etik ve Veri Gizliliği	15
BÖLÜM 4. SGB-KSB MDP ETKİ DEĞERLENDİRME	16
4.1. İlgililik	16
4.2. Etkililik	20
4.3. Etkinin Belirleyicileri	23
4.3.1. Proje Öncesinde Planlama Süreçleri	23
4.3.2. Projelerde Karşılaşılan Dış Etmenlere Bağlı Zorluklar	24
4.3.3. Paydaşlar ve Yerel Aktörlerle İlişkiler	25
4.3.4. Tanıtım ve Yaygınlaştırma	27
4.4. Etki	28
4.4.1. OSB'lere Yapılan Yatırımları Etkileyen Faktörler	29
4.4.2. OSB'lere Yapılan Yatırımlar ve Doluluk Oranlarına Etki	31
4.4.3. İstihdama Etki	32
4.4.4. Maliyet ve Katkı Payı Ödemelerine Etki	35
4.5. Sürdürülebilirlik	35
BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER	38

KISALTMALAR

AAT	Atıksu Arıtma Tesisi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
İZBP	İzmir Bölge Planı
KSB MDP	Küçük Ölçekli Sanayi Bölgelerini Geliştirme Mali Destek Programı
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MDP	Mali Destek Programı
OECD-DAC	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü Kalkınma Yardımları Komitesi The Organisation for Economic Co-operation and Development- Development Assistance Committee
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
SBG MDP	Sanayi Bölgelerini Geliştirme ve Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı/United Nations Development Program

YÖNETİCİ ÖZETİ

Üretimde verimliliğin ve kâr artışının sağlanması, sanayinin disipline edilmesi, şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması, sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması, sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması, müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi amaçları göz önüne alınarak sanayi bölgeleri kurulmuştur. İzmir’de 13 Organize Sanayi Bölgesi (OSB), 2 Serbest Bölge ve 16 Küçük Sanayi Sitesi (KSS) bulunmaktadır. Sanayi bölgeleri, sunmuş olduğu yüksek kaliteli altyapı, öngörülebilir ve sürdürülebilir yatırım ortamı gibi unsurlardan dolayı yatırımcıların tercih sebebi olmuştur. Sanayinin kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payı %24,0’dır. İzmir ilindeki istihdamın %33,4’ünü oluşturan sanayinin payı gün geçtikçe artmaktadır. Sanayi bölgelerinin geliştirilmesi üretim, istihdam, çevre gibi birden fazla alana nüfuz ettiği için kalkınma plan ve programlarının temel öncelikleri arasında yer almıştır. Bu kapsamda İzmir bölgesinin yatırım ortamının iyileştirilerek rekabet gücünün artırılması; mevcut sanayi bölgelerinin altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kurumsal kapasitelerinin güçlendirilerek yatırımcıların ihtiyaçları doğrultusunda daha kaliteli hizmet sunulması amacıyla İZKA tarafından 2014 yılında Sanayi Bölgelerini Geliştirme Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı (SBG MDP) ilan edilmiştir. Bir yıl sonra ise İzmir’de küçük ölçekli işletmelerin yoğun olarak yer aldığı sanayi bölgelerinin altyapıları ile çalışma ortamlarını iyileştirmek ve bölgedeki işletmelerin hizmet kalitelerini arttırmak, dolayısıyla İzmir’deki küçük ölçekli sanayi bölgelerini cazibe merkezi haline getirmek amacıyla Küçük Ölçekli Sanayi Bölgelerini Geliştirme Mali Destek Programı (KSB MDP) uygulanmıştır. SBG MDP kapsamında 8 OSB, 1 Serbest Bölge ve 1 KSS; KSB MDP kapsamında ise 4 KSS İZKA desteği ile projelerini gerçekleştirmişlerdir.

Uygulanan programların etkisinin değerlendirilmesi, kamu kaynaklarının daha etkin ve ihtiyaca yönelik planlanmasına katkı sağlamakta, dolayısıyla ileride uygulanması planlanan proje ve programlara somut veriler ışığında girdiler sunmaktadır. Bu raporda SBG

ve KSB MDP’lerinin etkisi nitel etki değerlendirme yöntemi kullanılarak Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü Kalkınma Yardımları Komitesi (OECD DAC) tarafından belirlenen ilgililik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik kriterleri ekseninde değerlendirilmiştir. Desteklenen proje sayısının az olması ve müdahalesiz grup olarak adlandırılan kontrol grubunun olması dolayısıyla nitel veri toplama ve analiz yöntemi tercih edilmiştir. Program kapsamında proje yürüten 14 kurumdan 13’üyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yazıya dökülmüş, ardından nitel analiz programı ile belirlenen temalar ekseninde kodlanmış, ilgili alıntılar kategorize edilerek değerlendirilmiştir.

SBG ve KSB MDP kapsamında desteklenen projelerin program bazında önceliklendirilen alanlarla ve bölgenin kalkınma planı ve stratejileri ile uyumu ilgililik kapsamında değerlendirilmiştir. Program önceliklerinin 2010-2013 ve 2014-2023 İzmir Bölge Planı’nda (İZBP) belirlenen gelişme eksenleri ve bu başlıklar altında bulunan stratejik öncelikler ve hedefler ile uyumlu bir şekilde tasarlandığı belirlenmiştir. Ayrıca hedeflenen faydalanıcıların ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve program önceliklerinin belirlenmesi için İZKA tarafından hazırlanan Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (2013)’nda elde edilen bulgular göz önüne alınmıştır. Programın tasarımı ilgililik kriterinde oldukça başarılıdır. Bu kriter çerçevesinde değerlendirilen bir diğer unsur ise program tasarımı ve uygulanması arasındaki ilişkidir. Başvurusu uygun görülen ve başarılı olarak tamamlanan projelerin öncelikleri, programın tasarım aşamasında belirlenen öncelik alanlarıyla uyumludur. Ancak iki program kapsamında yenilenebilir enerji ve geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi önceliğini hedefleyen projelerin olmadığı görülmüştür.

Etkililik kapsamında ise programın hedeflenen göstergelere ulaşma durumu ele alınmıştır. SBG MDP ile belirlenen kanalizasyon/yağmur suyu toplama hattı uzunluğu, ortak kullanıma yönelik tesis sayısı,

yenilenebilir enerji kullanımı, atık su arıtma tesisi kapasitesi, katı atık depolama alanı, enerji nakil hattı uzunluğu ve içme suyu dağıtım hattı uzunluğu göstergelerinde gerçekleşmelerin olduğu, ancak 9 projenin sanayi alt yapısına yönelik tesis yapımı göstergesini hedeflediği fakat dörtte üçünün bu hedefi gerçekleştirebildiği görülmüştür. Yeni inşa edilen veya rehabilite edilen sanayi alanı göstergesinde ise 3 projeden ikisi SBG MDP başvurusunda belirttiği hedefe ulaşabilmiştir. Program, atık suyun yeniden kullanımına yönelik belirlenen göstergelyi hedefleyen 1 projede arıtılan suyun kalitesi ile alakalı izinlerin sağlanamamasından dolayı bu hedefte başarısız olmuştur; ancak, sisteme ilave yatırımlar yapılması durumunda bu hedefe ulaşılabilceği tespit edilmiştir. KSB MDP ise etkililik kapsamında başarılı olarak değerlendirilmektedir.

“Bir müdahaleden doğrudan veya dolaylı olarak kaynaklanabilecek değişimler bütünü” olarak tanımlanan etki kriteri kapsamında ise kurumların altyapılarında meydana gelen değişimlerin İzmir bölgesindeki ekonomik ve çevresel yansımaları tartışılmıştır. Proje öncesi planlama, kurumlar arası iş birlikleri, tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetleri ve proje uygulama esnasında karşılaşılan zorluklar gibi etkinin negatif veya pozitif anlamda yönünü belirleyen etmenler “etkinin belirleyicileri” kapsamında ele alınarak müdahale ve müdahale dışı faktörler ayrıca değerlendirilmiştir. 2015 yılında sanayi alanındaki istihdamın %7,2’sini SBG MDP kapsamında desteklenen kurumlar oluştururken, 2020 yılında bu oran %11,6’ya yükselmiştir. Bu artışta program dışı unsurların payı bulunmakla beraber, SBG MDP’nin payının oldukça güçlü olduğu tespit edilmiştir. OSB’lere yatırımları etkileyen faktörlerin başında gelen altyapı olanaklarının İZKA desteğiyle güçlendirilmesi sonucunda, program öncesinde faal olmayan 2 OSB’nin faaliyete başlama sürecinin hızlandığı tespit edilmiş, doluluk oranlarının yükseldiği ve istihdam potansiyelinin arttığı görülmüştür. Temel altyapısını belli oranda gerçekleştirmiş olan OSB’ler için programın ivme sağladığı gözlemlenmiştir. SBG MDP kapsamında projelerin öncesinden günümüze kadar, 2 projede doluluk oranı iki katından fazlasına yükselmiş, 3 projenin doluluk oranında %25,0- %45,0 artış, 3 projede ise %4,0- %20,0 artış olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda SBG MDP’nin kurumların altyapılarını güçlendirerek yatırım ve firma sayılarının

artmasına, dolayısıyla istihdam alanları yaratılmasına olumlu yönde etkisi olduğu görülmektedir. KSB MDP kapsamında uygulamayı gerçekleştiren kurumların yürüttüğü projelerin, KSS doluluk oranları ile istihdam artışı, bölgenin tanınırlığının artması ve dolayısıyla ilçeler arası gelişmişlik farkının azalmasına olumlu yönde katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Altyapı projelerinin, yapıları itibariyle uzun soluklu projeler olmasının sürdürülebilirlik üzerine olumlu bir etkisi olduğu görülmüştür. SBG MDP kapsamında gerçekleştirilen altyapı çalışmaları, OSB’lerin kendi kaynaklarıyla desteklenebilir hale gelmiştir. Programın, OSB’lerde mevcut yatırım ve istihdam artışını teşvik ettiği ve programın oluşturduğu itici güç sayesinde bu etkinin sürdürüldüğü görülmektedir. SBG MDP kapsamında yeni yapılan veya revize edilen atık su arıtma tesisleri (AAT) sayesinde atık suların deşarj kriterlerinde önemli ölçüde iyileşme sağlanarak çevresel sürdürülebilirliğe de olumlu yönde katkı sağlanmıştır.

Sonuç olarak, 2013 yılında hazırlanan Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu’nda belirlenen ihtiyaçlar ve sorun alanlarına yönelik geliştirilen SBG ve KSB MDP’lerin amacına önemli ölçüde ulaştığı görülmüştür. Programların tasarımı öncesinde belirlenen teknik altyapı ihtiyaçlarının yanında, kurumsal kapasite ve personel niteliğinin artması noktasında da programın etkisinin güçlü olduğu tespit edilmiştir. Başvuru öncesinde yapılan fizibilite çalışmasının daha detaylı ve yasal mevzuat ile izinleri de içine alacak şekilde detaylandırılması programın etki ve sürdürülebilirliğini güçlendirmek için faydalı olacaktır. Yenilenebilir enerji ve geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi önceliği konusunda programın etkisinin zayıf olduğu belirlenmesine rağmen, desteklenen kurumların bu alanlara yönelik fizibilite ve AR-GE çalışmaları yapmaya başladıkları tespit edilmiştir. Bu durum göz önüne alındığında, sanayi bölgelerinin gelişmişlikleri ve ihtiyaçları farklı düzeylerde olabileceği için ileride planlanacak programlarda temel altyapının geliştirilmesi ile bahsi geçen yenilikçi ve inovatif uygulamalara yönelik proje başvurularının ayrıştırılması ve katılım koşullarının bu bağlamda özelleştirilmesi faydalı olacaktır.

BÖLÜM 1.

Giriş

1.1. Arka Plan

2006 yılında Resmî Gazete’de yayınlanan 5449 sayılı kanun ile Düzey 2 bölgelerinde kalkınmanın ivme kazanması amacıyla Türkiye’de 26 kalkınma ajansı kurulması kararı alınmıştır. İZKA Türkiye’nin ilk iki kalkınma ajansından biri olarak; İzmir’in ekonomik ve sosyal kalkınması doğrultusunda kamu kurumları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü ve ortak iş yapma kültürünü geliştirmek ve İzmir’deki kurumların kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, İzmir’in ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmesini hızlandırmak ve rekabet gücünü artırmak, İzmir’in sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla çalışmaktadır. Ajans tarafından, bölgedeki aktörlerin geniş katılımıyla hazırlanan 2010-2013 ve 2014-2023 İZBP İzmir’in ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki kalkınma stratejisini bütüncül olarak ortaya koyan temel politika belgesidir. “Bilgi, Tasarım ve Yenilik Üreten, Akdeniz’in Çekim Merkezi İzmir” vizyonuna ulaşmak için İzmir’in gelişme eksenleri, öncelikler ve hedefleri belirlenmiş olup bu hedeflere ulaşmak için pek çok mali destek programı faaliyete geçirilmiştir. İZKA faaliyete geçtiği 2006 yılından bugüne kadar İzmir’de 20 Mali Destek Programı, 8 güdümlü proje desteği ve 1 fizibilite destek programı uygulamıştır. Sanayi ve Teknoloji

Bakanlığı’nın verilerine göre¹ kalkınma ajansları 2020 sonu itibarıyla toplam 189 destek programına dair etki değerlendirme çalışması yapmıştır. 2020 yılında ise 9 Ajans, 29 destek programı için değerlendirme çalışması yayımlamıştır. 80 MDP’ye ilişkin çalışmalar ise 17 Ajans tarafından halen sürdürülmektedir. Bölgenin ihtiyaçları ve kurumların ilgili alanlardaki mevcut durumuna dair veri ve analizleri içeren etki değerlendirme çalışmaları, kaynakların daha etkili ve ihtiyaca yönelik olarak kullanılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Bu çalışmanın konusu ise 2014 yılında ilan edilen Sanayi Bölgelerini Geliştirme ve Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı (SBG MDP) ve 2015 yılında ilan edilen Küçük Ölçekli Sanayi Bölgelerini Geliştirme Mali Destek Programı’nın (KSB MDP) etki değerlendirme çalışmasıdır. Çalışma kapsamında bahsi geçen programların kurumların altyapılarına doğrudan, bölgesel istihdam ve sürdürülebilir kalkınmaya ise dolaylı olan etkileri ile programların sürdürülebilirliği OECD değerlendirme kriterleri ekseninde incelenmektedir.

SBG MDP 2010-2013 İZBP’de belirlenen gelişme eksenleri ve ilgili stratejik öncelikler ile sanayi bölgelerinin mevcut durumlarını, sorun ve ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla 2013 yılında gerçekleştirilen “Özel

1 TC. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2019). Kalkınma Ajansları Faaliyet Raporu. <https://www.sanayi.gov.tr/>’den alınmıştır.

Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi² çalışmasında elde edilen bulgular doğrultusunda tasarlanmıştır. Program ile İzmir bölgesinde mevcut sanayi bölgelerinin altyapı eksiklerinin giderilmesi, kurumsal kapasitelerinin güçlendirilerek yatırımcıların ihtiyaçları doğrultusunda daha kaliteli hizmet sunulmasının sağlanması amaçlanmıştır. Bu etki değerlendirme çalışmasına konu olan bir diğer mali destek programı KSB MDP kapsamında ise İzmir’de küçük ölçekli işletmelerin yoğun olarak yer aldığı sanayi bölgelerinin altyapıları ile çalışma ortamlarının iyileştirilmesi ve bu bölgelerde yerleşik işletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda daha kaliteli hizmet sunulmasının sağlanması amaçlanmıştır.

SBG MDP için İZKA’nın belirlemiş olduğu öncelikler aşağıdaki gibidir:

Öncelik 1: Atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi,

Öncelik 2: Enerji ve alternatif enerji uygulama altyapısının iyileştirilmesi,

Öncelik 3: Çevre düzenleme, sosyal altyapı ve donatıların iyileştirilmesi,

Öncelik 4: Geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi,

Öncelik 5: Ortak kullanıma hizmet edecek laboratuvar, atölye, tesis, donatı vb. altyapıların oluşturulması.

Belirlenen öncelikler için SBG MDP kapsamında 3 atık su arıtma, 1 içme suyu, 1 çevre koruma-atık kurutma, 2 enerji-yol, 1 elektrik-atık su, 1 elektrik ve 1 doğalgaz altyapısına yönelik olmak üzere İZKA tarafından 10 projeye 13.198.967,83 TL destek sağlanmıştır.

KSB MDP öncelikleri ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Öncelik 1: Ortak kullanıma hizmet edecek laboratuvar, atölye, tesis vb. altyapıların oluşturulması

Öncelik 2: Çevre düzenleme, sosyal altyapı ve donatıların iyileştirilmesi

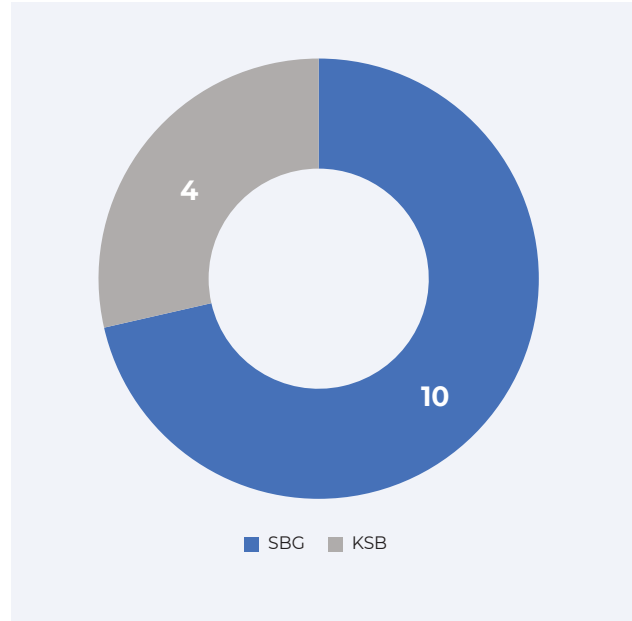
Öncelik 3: Atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi

Öncelik 4: Enerji ve alternatif enerji uygulama altyapısının iyileştirilmesi

Öncelik 5: Geri kazanım, geri dönüşüm ve yeniden kullanıma olanak verecek ortak sistemlerin gerçekleştirilmesi

Bu öncelikler kapsamında KSB MDP’de 1 atık su, 3 adet çevre düzenlemesine yönelik faaliyet gerçekleştiren 4 projeye toplam 2.191.102,45 TL tutarında destek sağlanmıştır.

ŞEKİL 1. SBG ve KSB MDP Kapsamında Gerçekleşen Proje Sayıları

1.2. İzmir'deki Sanayi Bölgeleri

TÜİK (2021) verilerine göre, 2020 yılının üçüncü çeyreğinde %21,4 olan sanayinin kişi başına düşen GSYH içindeki payı 2021 yılında %24,0'a yükselmiştir.³ 2015 yılında toplam istihdamın %32, 2020 yılında ise istihdamın %33,4'ünü oluşturan sanayinin payı artmaktadır. Bu etki değerlendirmesinin konusu olan OSB, KSS ve Serbest Bölgeler ise ulaşım, su, kanalizasyon, elektrik, banka ve sosyal tesisler gibi teknik ve sosyal altyapı donatılarıyla Türkiye'de sanayinin gelişmesi ve ilgili politikaların uygulanmasını kolaylaştıran birincil alanlardandır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) Türkiye'de bulunan OSB'lerin dönüşümüne dair hazırladığı çalışmada OSB'lerin, sunmuş olduğu yüksek kaliteli altyapı ve öngörülebilir yatırım ortamı gibi unsurlardan dolayı yatırımcıların tercihi haline geldiği belirtilmiştir. Bu araştırma OSB'lerin firmaların verimliliğine %74,0 oranında olumlu katkısı olduğu ve dolayısıyla bu bölgelerin ülke ekonomisinin daha verimli bir üretim portföyünün oluşmasına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.⁴

Farklı sektörlerin bir arada bulunduğu karma OSB'ler, aynı sektörlerin ve ilgili alt sektörlerin bir arada bulunduğu ihtisas OSB'ler, 4562 sayılı kanunca tüzel kişiler veya gerçek kişilerce kurulan özel OSB'ler ve Organize Küçük Sanayi Bölgeleri (OKSB) olmak üzere mevzuata göre tanımlı dört tip OSB bulunmaktadır. KSS'ler ise ağırlıklı olarak imalat ve tamirat ile uğraşan 20 ve üstü küçük işletmelerden oluşan, altyapı ve sosyal tesis hizmetleriyle sanayinin gelişmesine katkıda bulunan bir diğer boyuttur.

Türkiye'de kurulan sanayi bölgelerinin kurulum amaçları şu şekilde sıralanabilir;

- Sanayinin disipline edilmesi,
- Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dahilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kâr artışının sağlanması,
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi,
- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması,
- Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Bölgelerin devlet gözetiminde, kendi organlarıncayönetiminin sağlanması.⁵

Bu alanların farklı sektörlerden yatırımcılar için cazibe mekânı haline getirilmesi amaçlanmış ve bu sebeple devlet tarafından çeşitli avantajlar tanımlanmıştır. OSB ve KSS'lere altyapı ve üstyapı inşaatında düşük faiz oranları ile kredi destekleri, enerji destekleri, vergi muafiyetleri ve indirimleri, sigorta primi işveren hissesinin belli koşullar altında tamamının devlet tarafından karşılanması gibi pek çok teşvik ve muafiyet sağlanmaktadır. Bu avantajların da etkisiyle sanayinin farklı kollarının güvenli, kaliteli ve daha az maliyetlerle toplu ve kent gelişimini destekler bir biçimde üretim yapma imkânı sağlayan bu alanlara ihtiyaç ve yatırımlar artmıştır.

3 TÜİK (2021). İ Gayrisafi yurt içi hasıla, iktisadi faaliyet kollarına göre A10 düzeyinde cari fiyatlarla değer, pay ve değişim oranı, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-III.-Ceyrek-Temmuz---Eylul,-2021-37183&dil=1> adresinden alınmıştır.

4 Cansız, M., Kurnaz, Z., & Çağlar, E. (2019). 2023'e Doğru Türkiye'de Organize Sanayi Bölgelerinin Dönüşümü, UNDP Türkiye. <https://www.tr.undp.org> adresinden alınmıştır.

5 Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (2012). Batı Karadeniz Bölgesi Sanayi Bölgeleri Mevcut Durum Analizi. <http://bakkakutuphane.org> adresinden alınmıştır.

2020 yılı verilerine göre bakanlık kredisi ile tamamlanan KSS sayısı İzmir'de 16'ya ulaşmıştır.⁶ 2015 yılında 9 olan OSB sayısı ise 2020 yılında 13'e yükselmiştir.⁷ Bunlardan 11 tanesi faaliyettedir.⁸ Ayrıca İzmir ekonomisine ihracat ve istihdam açısından önemli katkılar sağlayan 2 adet serbest bölge mevcuttur.

Üniversiteler/araştırma kurumları ve sanayi kuruluşlarının araştırma, geliştirme ve inovasyon faaliyetlerini yürütmesi amacıyla kurulan 4 teknoloji geliştirme bölgesine sahip olan İzmir'de, bu bölgelerden biri OSB içerisinde yer almaktadır.

ŞEKİL 2. Program kapsamında desteklenen OSB'lerdeki Ağırlıklı Sektörler

SBG-OSB-1	Demir çelik sanayi, kimya, plastik, makine, elektrik elektronik, gıda ve bilişim
SBG-OSB-2	Deri imalatı, kimya, gıda, elektrik- elektronik, otomotiv
SBG-OSB-3	Kimya, gıda, makine, kağıt ve yapı elemanları
SBG-OSB-4	Gıda, kimya, tütün, yapı malzemeleri, kağıt ve ağaç mamulleri
SBG-OSB-5	Isıtma-soğutma, mobilya, makine, plastik ve çelik imalatı
SBG-OSB-6	Plastik
SBG-OSB-7	Makine, metal şekillendirme, otomotiv, vitrifiye ve mobilya.
SBG-OSB-8	Tekstil, çırçır, makine, maden, yenilenebilir enerji
SBG-OSB-9	Demir-çelik, gıda, tarım

6 T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020). Bakanlık Kredisi ile Tamamlanan KSS'lerin İllere Göre Dağılımı. <https://www.sanayi.gov.tr/sanayi-bolgeleri/sanayi-siteleri-hizmetleri/sf0303013603> adresinden alınmıştır.

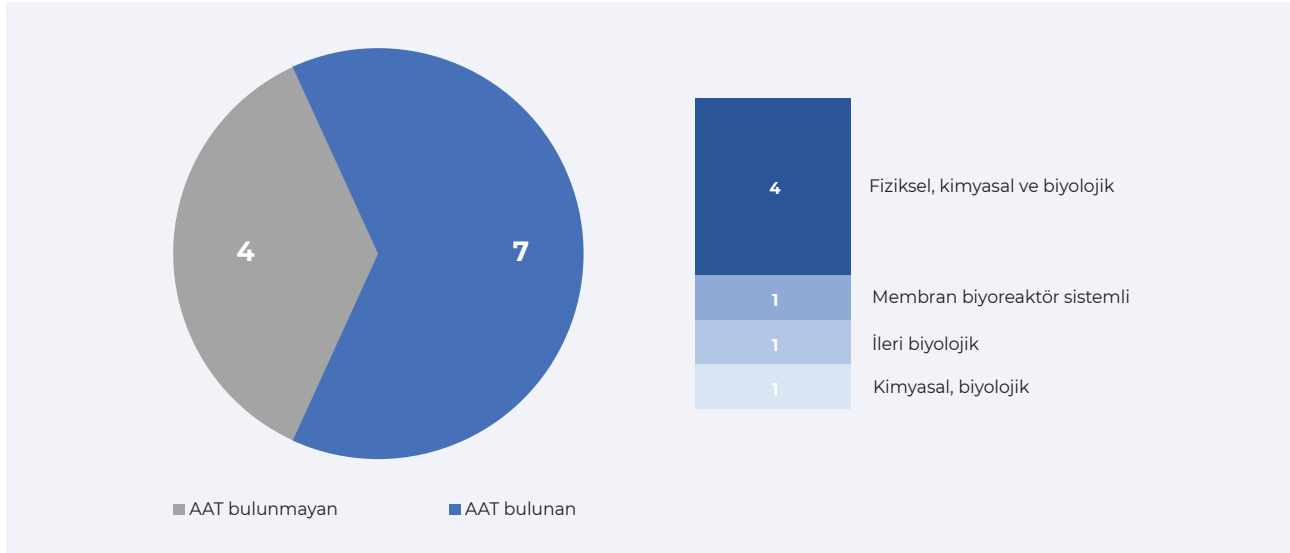
7 EBSO,(2020). 2015-2020 İngilizce İstatistik Broşürü. <http://www.ebso.org.tr/tr/dosyalar/yayinlar/ingilizce-istatistik-brosuru> adresinden alınmıştır.

8 TMMOB (2021). İzmir İli 2021 Çevre Durum Raporu

İzmir’de sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına bakıldığında ilk 3 üretim grubu sırasıyla gıda, makine ve ekipmanları ve metal ürünleridir⁹. Şekil 2’de İZKA SBG MDP kapsamında desteklenen OSB’lerin ağırlıklı

sektör alanları görülmektedir. Mevcut sektör alanları değişmekle birlikte, OSB’lerin genellikle demir-çelik, makine, gıda ve kimya gibi alanlarda yoğunlaştıkları görülmektedir.

ŞEKİL 3. İzmir’de Nitelikleri Arıtma Tesisi Bulunan OSB’ler

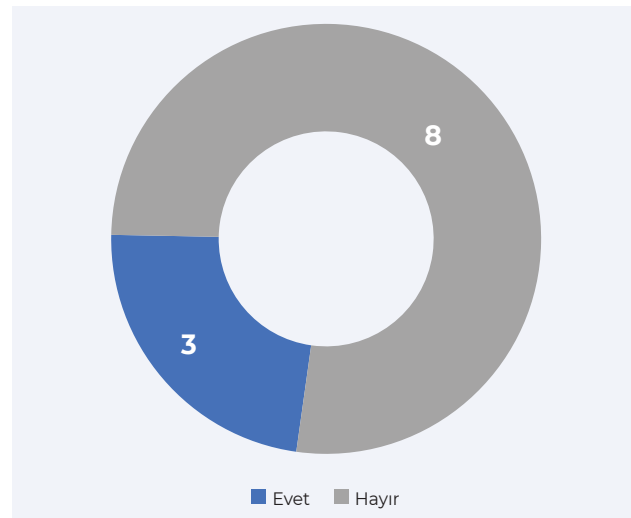

2021 yılında İzmir’de faaliyette olan 11 OSB’nin 7’sinde atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. (Şekil 3).¹⁰ Enerji üretim santrali konusunda durumuna bakıldığında ise faaliyette olan 11 OSB’den 3’ünde GES bulunduğu görülmektedir (Şekil 4).

Program öncesi sanayi bölgelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi için hazırlanan Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu’nda (2013) belirtildiği üzere, İzmir’de bulunan sanayi bölgelerinin öncelikli altyapı ihtiyaçlarından ilk ikisi atık/atık su altyapısı ve enerji/alternatif enerjidir. SBG-KSB MDP’ler ve diğer altyapı destekleri ile bu iki ihtiyaç alandaki iyileştirmelere yönelik önemli adımlar atılmıştır. 2013 yılından bu yana atık su arıtmada hem modern arıtma yöntemleri yaygınlaşmış hem de kapasite artışları meydana gelmiştir.¹¹ Bunun yanı sıra, temel altyapı çalışmalarını tamamlamış sanayi bölgelerinin atık

ve enerji konusunda yatırım ihtiyaçlarının sürdüğü söylenebilir.

ŞEKİL 4. İzmir’de GES Bulunan OSB’ler

9 T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). İzmir İl Sanayi Durum Raporu. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/81-il-sanayi-durum-raporlari/mu2603011641> adresinden alınmıştır.

10 TC. İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2021). İzmir İli 2020 Çevre Durum Raporu. <https://ced.csb.gov.tr/2020-yili-il-cevre-durum-raporlari-i-102101> adresinden alınmıştır.

11 TC. İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2013). İzmir İli 2013 Çevre Durum Raporu. <https://ced.csb.gov.tr/2013-yili-il-cevre-durum-raporlari-i-82525> adresinden alınmıştır.

BÖLÜM 2.

Kavramsal Çerçeve

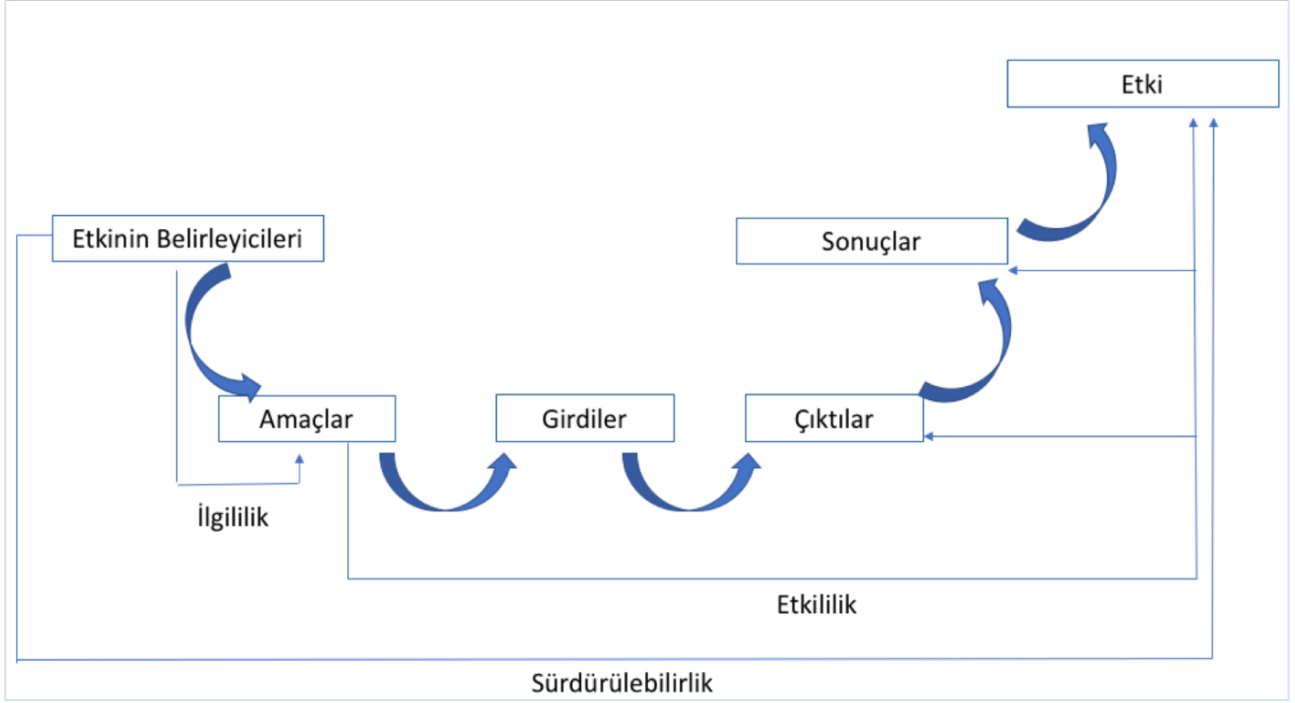
Değerlendirme çalışmaları; proje ve programların hazırlık, uygulama ve uygulama sonrasındaki süreç ve çıktılara ilişkin bilginin üretilmesi ve bu bilginin mevcut proje ve programın daha sonraki dönemleri ya da ileride oluşturulacak proje ve programları etkileyecek karar alma süreçlerine katkı sunmak amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Değerlendirme genellikle uygulamadan önce (ex-ante), uygulama sırasında (interim ya da mid-term) ve uygulamadan sonra (ex-post) devreye girer. Program uygulama aşamasında yapılan izleme çalışmalarıyla elde edilemeyen veya görülemeyen unsurlar, program sonrası değerlendirme çalışmaları ile tespit edilmektedir. Bu çalışmalarda, belirlenen hedeflere ulaşılma durumları ve programın etkisi, sonuçları ve çıktıları açısından açıklanmaktadır. Literatürde yaygın olarak kullanılan değerlendirme kriterleri İlgililik, Etkililik, Etkinlik, Verimlilik, Etki ve Sürdürülebilirlik'tir.

Bu çalışma program sonrası değerlendirmeyi kapsamaktadır. Çalışmada, başarıyı ölçmekte kullanılan basit ve güvenilir araçları sağlayan, müdahaleyle ilgili değişimleri yansıtarak bir kalkınma aktörünün performansını ölçmeye yarayan niteliksel veya niceliksel unsur veya değişkenlerin belirlenmesi amacıyla program tasarım aşamasında belirlenen performans göstergeleri ve literatürden faydalananak oluşturulan nitel göstergeler, belirlenen kriterlere göre analiz edilmiştir.

İlgililik kriteri kapsamında SBG ve KSB MDP'nin büyük ölçekli program ve hedefler ve mevcut problemlerle ilişkisi değerlendirilmiştir. Etkililik kriteri bağlamında

ise kalkınma müdahalesi hedeflerinin hangi ölçüde gerçekleştiği analiz edilmiştir. Çalışmanın temel unsuru olan Etki kriterinde ise kalkınma müdahalesinin doğrudan ve dolaylı olarak hedeflenen bölgede yarattığı değişimler değerlendirilmiştir. Bu değişimle ortaya çıkan faydaların, proje dışında gelişen risklere rağmen uzun vadede sürekliliğinin sağlanıp sağlanamaması Sürdürülebilirlik kriteri kapsamında değerlendirilmiştir. Değerlendirme esnasında İlgililik, Etkililik, Etki ve Sürdürülebilirlik üzerinde etkisi olan projeye ilgili veya proje dışı unsurlar Etkinin Belirleyicileri olarak ayrıca ele alınmıştır. Etkiyi belirleyen faktörler projenin amaçlarına ulaşmasında rol oynamaktadır.

Amaçlar doğrultusunda belirlenen girdiler (kalkınma müdahalesi için kullanılan mali, insani ve maddi kaynaklar), bu müdahaleden kaynaklanan ürünler, yatırım ve hizmetler olarak tanımlanan çıktıları oluşturmaktadır. Proje çıktılarının kısa ve orta vadeli sonuçlarından kaynaklanan değişimler ise etki olarak ele alınmaktadır. Etkinin belirleyicileri olarak ele alınan faktörlerin bir bölümünü program tasarım aşamasında belirlenen kalkınma stratejisi, bölgesel planlar ve ön hazırlıklar oluştururken, önemli bir bölümünü ise paydaşlarla iş birliği, COVID-19, ekonomik dalgalanmalar vb. saha çalışmasında elde edilen bulgular oluşturmaktadır. Bu belirleyiciler ışığında projelerin uzun vadeli ve kalıcı etkilerinin devamlılığı sürdürülebilirlik olarak değerlendirilmiştir. Şekil 5'te değerlendirmenin bileşenleri olan bu kriterlerin birbirleriyle ilişkisi görülmektedir.

ŞEKİL 5. Etki Değerlendirme Kavramsal Çerçeve

BÖLÜM 3.

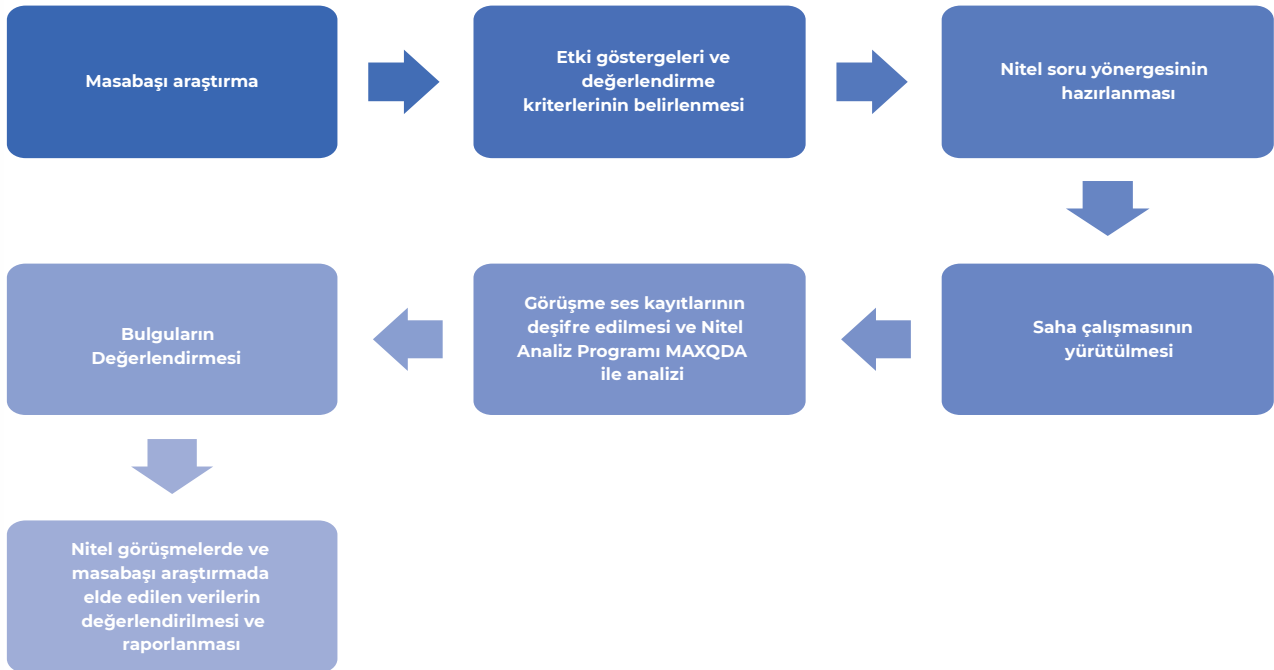
Metodoloji

İZKA SBG ve KSB MDP'lerinin etki değerlendirmesi için proje sorumlularıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel verilerden yararlanılmıştır. Etki analizi sırasında takip edilen adımlar Şekil 6'da gösterilmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının en temel nedeni, yürütülen proje sayıları ve programa başvuran ancak destekten faydalanamayan “kontrol grubu” olarak adlandırılan kurumlar yeterli sayıda olmadığı için proje öncesi-sonrasına ilişkin ölçülebilir

ve kıyaslanabilir verilerin mevcut olmamasıdır. Bunun yanı sıra, proje faaliyetlerinin ve öncelik alanlarının birden fazla olması, ortak bir eksenle veri toplamaya ve genelleme yapmaya engel teşkil ettiği için nicel yöntemler tercih edilememiştir. Ancak bu durum bir sınırlılık olarak ele alınmamalıdır. Programın etkisinin ve sürdürülebilirliğinin farklı dinamikler göz önüne alınarak değerlendirilmesinde nitel yöntemler sık başvurulan yöntemlerden biridir. 12

ŞEKİL 6. Araştırma Metodolojisinde İzlenen Adımlar

12 DAKA. (2017). Kalkınma Programlarının Değerlendirmesinde Etki Analizi Yöntemleri ve Türkiye'de Uygulamalar. http://proje-etki.org/dosya/kitap/etki_proje_kitap.pdf adresinden alınmıştır.

3.1. Proje Sorumlularıyla Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmeler

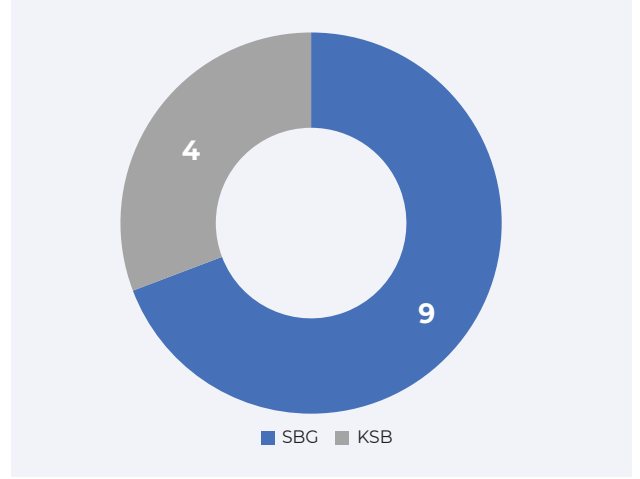
İZKA SBG ve KSB MDP'lerinin etki değerlendirmesi çalışması için proje sorumlularıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sırasında kullanılan soru yönergeleri İZKA'nın etki ve performans göstergeleri baz alınarak değerlendirme uzmanlarıyla ortaklaşa hazırlanmıştır. Hazırlanan soru yönergeleri pilot görüşmeler sonrasında revize edilerek son halini almıştır. Etki değerlendirmesi çalışması kapsamında planlanan görüşmeler çevrimiçi uygulama aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu durumun sebebi 'Çalışmanın Sınırlılıkları' bölümünde açıklanmıştır.

SBG MDP kapsamında proje gerçekleştiren 10 kurumun 9'uyla, KSB MDP'de ise proje yürüten 4 kurumun tamamıyla çevrimiçi ortamda derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 7).

3.2. Bulguların Analizi ve Raporlanması

Görüşmelerin ve toplantıların ses kayıtlarının yazıya dökümü sonrasında görüşmelerin transkripsiyonları birçok kez okunmuş, sonrasında nitel veri analizi programı MaxQDA 2020 (Qualitative Data Analysis Software, 2020) yazılımında ilgili başlıklar ve temalar ekseninde kodlanmıştır. Alan uzmanları ve nitel değerlendirme uzmanlarıyla belirlenen temalar ekseninde her bir alıntı, ilgili tema başlığının altında toplanmıştır. Kodlama işlemi sonrasında ortaya çıkan her kod altında yer alan bu alıntılar arasındaki örüntüler kilit uzmanlar tarafından detaylı olarak incelenmiştir. Analizin ardından öne çıkan ve sıklıkla dile getirilen ifadeler ayrıca ele alınarak yorumlanmış ve rapora yansıtılmıştır.

ŞEKİL 7. SBG- KSB MDP Çevrimiçi Derinlemesine Görüşme Sayıları

3.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Proje sorumlularıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin uygulanmasında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Veri toplama esnasında 2020 yılı Şubat ayı itibariyle tüm dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan COVID-19 salgını nedeniyle İzmir'in 9 ilçesinde yüz yüze gerçekleştirilmesi planlanan görüşmeler, çevrimiçi olarak değiştirilmiştir. İlgili proje sorumlularının büyük bir kısmı masa başı görevlerinin yanında aktif olarak sahada çalışmaları sebebiyle çevrimiçi görüşmeleri gerçekleştirmekte sıkıntı yaşadıkları durumlar görülmüştür. Bu sebeple zaman zaman görüşme gün ve saatinde değişikliklere gidilmesi gerekmiştir.

Görüşmeler sırasında karşılaşılan zorluklardan biri proje sorumlularının görev yerlerinin değişmesi olmuştur. Bu gibi durumlarda projelere bütüncül bir yaklaşım elde edebilmek için kişilere ulaşılabilmesi halinde yazıldığı döneme dair süreçler hakkında ilk proje sorumlusuyla görüşülmüş olup, projenin güncel durumu ve kurumun ihtiyaçları ise mevcut yetkili ile tartışılmıştır.

Etki değerlendirmesi çalışmalarında karşılaşılabilecek bir dezavantaj ise hafıza faktörüdür. Çevrimiçi görüşmelerimizde projenin ilk başvuru aşamasından itibaren üstünden 5-6 yıl geçmesi sebebiyle görüşme yönergelerimizde yer alan bazı konulara cevap vermekte zorlandıkları durumlarla karşılaşmıştır.

3.4. Etik ve Veri Gizliliği

İZKA SBG ve KSB MDP'lerden yararlanan kurumlar ile ilgili proje sorumlularıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler onay verilmesi halinde ses kayıt cihazları tarafından kaydedilmiştir. Her katılımcı, ses kayıt cihazlarının ancak onayları alındıktan sonra kullanılacağı ve görüşme sırasında paylaşılan değerli bilgilerin kaybının önüne geçilmesi adına bu yöntemin tercih edildiği konusunda açıkça bilgilendirilmiştir. Veri gizliliği esasına dayanarak araştırma sırasında ve sonrasında saha ekibi tarafından ses kayıtları üçüncü kişilerle paylaşılmamaktadır. Ses kayıtları gizli kalmaktadır ve etki değerlendirme çalışması nihai raporunun hazırlanmasından sonra silinecektir.

BÖLÜM 4.

SGB-KSB MDP Etki Değerlendirme

4.1. İlgililik

Program hedeflerinin ve tasarımının yararlanıcıların, küresel/bölgesel, ülke ve paydaş/kurum ihtiyaçlarına, politikalarına ve önceliklerine ne ölçüde cevap verdiği ilgililik kriteri kapsamında değerlendirilmektedir. Programların değerlendirmesinde, tasarım öncesinde yürütülen hazırlık çalışmaları, proje hedef ve önceliklerinin uygunluğu, sorun alanı belirlenip belirlenmemesi ve projelerde belirlenen sorunlara ne ölçüde cevap verdiği incelenmiştir.

SBG ve KSB MDP'ler 2010-2013 İZBP ve İZKA tarafından hazırlanan Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (2013) doğrultusunda tasarlanmıştır. 2010-2013 İZBP'lerinde belirlenen gelişme eksenleri ile bu başlıklar altında bulunan stratejik öncelikler ve hedefler KSB MDP için Şekil 8, SBG MDP için ise Şekil 9'da görülmektedir. Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (2013)'nda bölgede yer alan firmaların faaliyet durumları, özel yatırım bölgelerinin tanıtım ve pazarlanmasına yönelik faaliyetler, mevcut destek mekanizmaları ile ilgili görüşler, kurumsal sorunlar, altyapıya ilişkin yürütülen ve yürütülmesi planlanan projeler hakkında detaylı bilgi toplanmış ve raporda ilgili kurumların İZKA'dan taleplerine yer verilmiştir. Bu rapora göre, henüz faaliyete geçmemiş olan ancak

temel altyapı projelerini sürdüren OSB'lerde yatırımcılara uygun ortamı sağlayacak temel altyapının oluşması için destek verilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Altyapı projelerine başlayamayan OSB'lerin ise aktif kullanıma başlaması yatırım ortamının iyileşmesi için desteğe ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya göre en önemli 3 ihtiyaç alanı, ulaşım ve lojistik, atık su arıtma ve enerji/enerji altyapısının iyileştirilmesidir. Bu ihtiyaçları, sosyal donatıların iyileştirilmesi ve çevre düzenlemesi takip etmiştir. Son olarak mesleki eğitim altyapısı ve donatılarının geliştirilmesi talep edilmiştir. Çalışma kapsamında, yatırım bölgelerinde fiziki altyapının iyileştirilmesine yönelik mali destek tasarlanması halinde program önceliklerinin aşağıdaki sıralamada olması önerilmiştir:

1. Atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi
2. Çevre düzenleme ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi
3. Enerji ve alternatif enerji uygulama altyapısının iyileştirilmesi
4. Sosyal altyapı ve donatıların iyileştirilmesi
5. Mesleki eğitim altyapısı ve donatılarının geliştirilmesi

Bunun yanında, OSB'lerin kurumsal kapasitelerinin gelişmesi konusunda ve tanıtım faaliyetlerinde de ek desteklere ihtiyaç duydukları belirtilmiştir.

Çalışma sonucunda önerilen öncelikler göz önüne alınarak hazırlanan 2014 SBG MDP ve 2016 KSB MDP'nin öncelikleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

SBG MDP;

- Atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi,
- Enerji ve alternatif enerji uygulama altyapısının iyileştirilmesi,
- Çevre düzenleme, sosyal altyapı ve donatıların iyileştirilmesi,
- Geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi,
- Ortak kullanıma hizmet edecek laboratuvar, atölye, tesis, donatı vb. altyapıların oluşturulması.

KSB MDP;

1. Ortak kullanıma hizmet edecek laboratuvar, atölye, tesis vb. altyapıların oluşturulması
2. Çevre düzenleme, sosyal altyapı ve donatıların iyileştirilmesi
3. Atık depolama ve arıtma tesislerinin geliştirilmesi
4. Enerji ve alternatif enerji uygulama altyapısının iyileştirilmesi
5. Geri kazanım, geri dönüşüm ve yeniden kullanıma olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi

İhtiyaç alanlarının belirlenmesine yönelik hazırlanan raporda yer almamasına rağmen, uzmanların değerlendirmesi sonucunda OSB'lerde konunun takip edildiği gözlemlenmiş ve proje başvurusunun olabileceği ön görülerek SBG MDP'de "Geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi" ile KSB MDP'de "Geri kazanım, geri dönüşüm ve yeniden kullanıma olanak verecek ortak sistemlerin gerçekleştirilmesi" öncelikleri eklenmiştir. Uygulanan projeler incelendiğinde, bu öncelik kapsamına giren KSB MDP'de 1 proje yer alırken, SBG MDP'de proje yer almadığı görülmektedir. Bu durum, kurumların temel altyapı düzeyinde ihtiyaçlarını gidermeye odaklanması ve geri kazanım ve dönüşüm sistemlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeyleriyle ilgili olarak

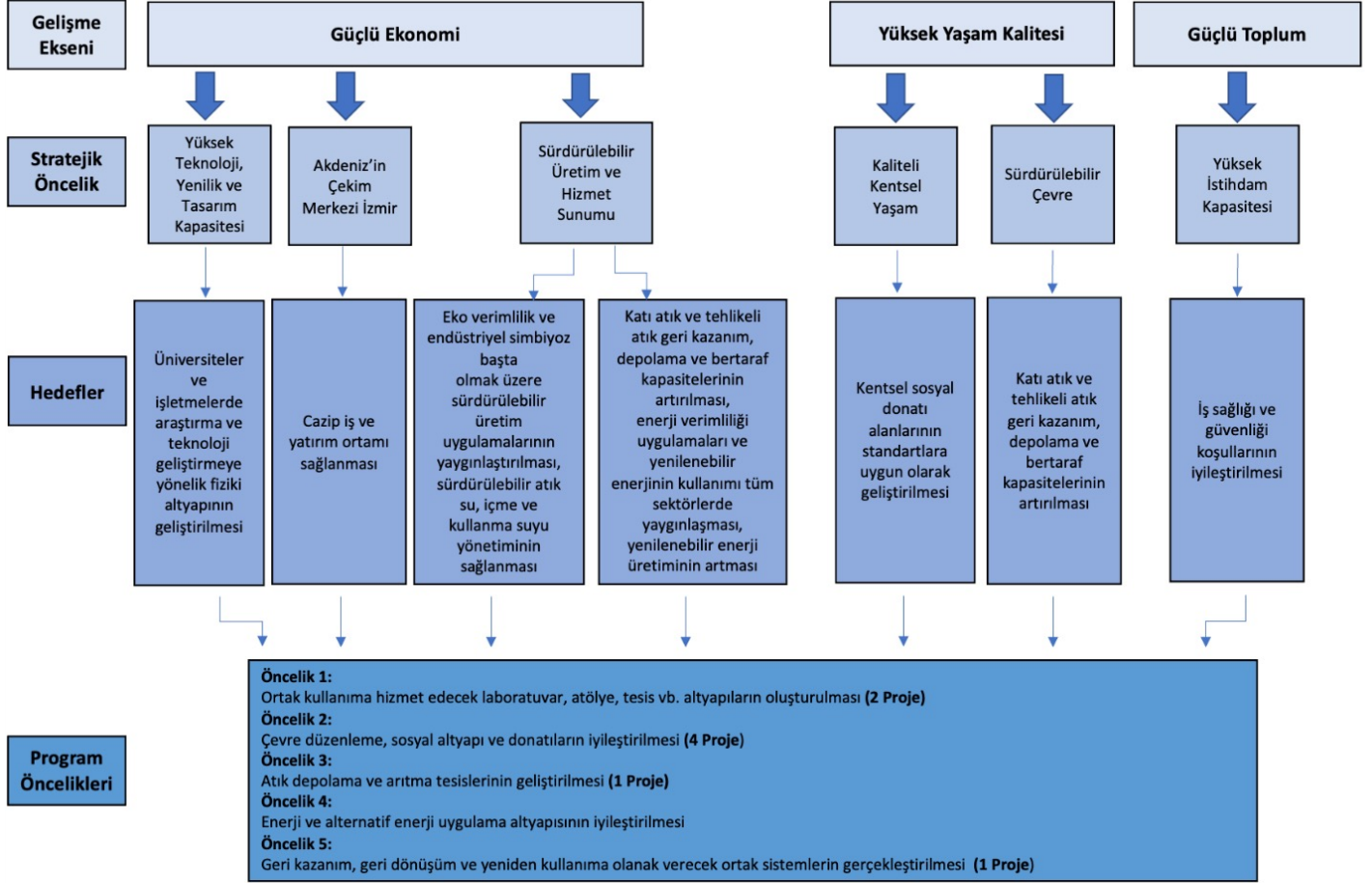
ele alınabilir. Ancak İZKA'nın Mavi Büyüme ve Yeşil Büyüme Stratejisi kapsamında 2020 – 2022 çalışma döneminde İzmir'de faaliyet gösteren firmalarda "Endüstriyel Simbiyoz" uygulamalarının bilinirliğini artırmak amacıyla kapasite geliştirme eğitimlerini içeren çalışmalar yürütmesi ve etki değerlendirme çalışması kapsamındaki bulgular göz önüne alındığında, altyapılarını tamamlayan kurumların bu alanda proje ve çalışmalara yönelebileceği söylenebilir.

Ayrıca, çalışma kapsamında mesleki eğitim altyapısı alanında ihtiyaç tespit edilmiştir fakat iki programın önceliklerinde bu alana yer verilmemiştir. Ancak bu öncelik, İZKA tarafından 2013 ve 2016 yılında mesleki eğitimin güçlendirilmesi amacıyla OSB'lerin de uygun başvuru sahibi olduğu 2013 Okul Öncesi ve Mesleki Eğitim MDP ile 2016 Mesleki eğitim MDP kapsamına dahil edilmiştir.

Tasarım ve uygulama arasındaki ilişki değerlendirirken uygulanan projelerin önceliklere göre dağılımı incelenmiştir. KSB programı kapsamında yoğunluklu olarak 2. önceliği kapsayan projeler gerçekleştirilmiştir (4 proje). 1. öncelik kapsamında 2, 3. öncelik kapsamında 1 ve 5. öncelik kapsamında 1 proje yer almasına karşın, 4. öncelik olan enerji ve alternatif enerji altyapısının iyileştirilmesi başlığında hiç proje gerçekleştirilmemiştir (Şekil 8).

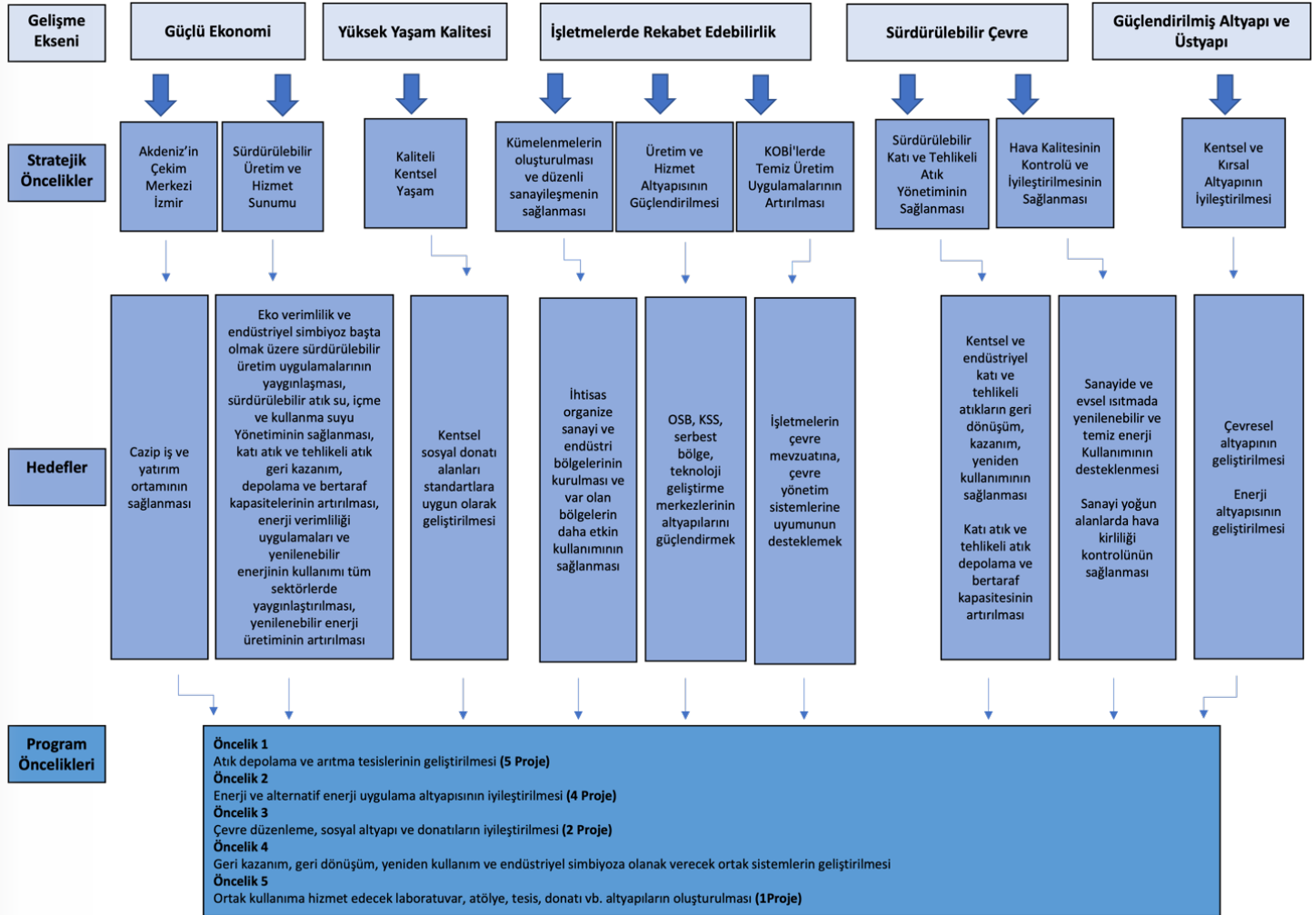
SBG MDP ile desteklenen projelerin nihai raporları ve sahada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler çerçevesinde kurumların temel faaliyet alanlarına baktığında program kapsamında sanayi bölgeleri için kritik öneme sahip altyapı bileşenleri, arıtma tesisi ve katı atık bertarafı konusundaki eksikliklerin giderilmesine odaklanıldığı görülmektedir. Bu sebeple SBG MDP'de projeler daha çok 1. öncelikte yoğunlaşmıştır (5 proje). Enerji ve alternatif enerji altyapısının iyileştirilmesi önceliğiyle yola çıkan dört projenin olduğu Şekil 9'da görülmektedir. Ayrıca programda 3. önceliği hedefleyen 2 proje ve 5. önceliği hedefleyen 1 proje bulunmaktadır.

ŞEKİL 8. Programın İlgililik Kriterine Göre İncelenmesi, KSB MDP¹³

13 Birden fazla öncelik kapsamında yürütülen projeler göz önüne alınarak proje sayıları kümülatif olarak hesaplanmıştır.

ŞEKİL 9. Programın İlgililik Kriterine Göre İncelenmesi, SBG MDP¹⁴

Belirlenen sorun ve ihtiyaç alanları ile bölgesel stratejiler göz önüne alınarak hazırlanan SBG-KSB MDP'ler ilgililik kriteri açısından oldukça başarılı olarak değerlendirilmektedir. Programın tasarımının ilgililik kriterine göre uygun olmasının yanında, gerçekleşen projeler de uygulama alanları itibarıyla programın hedefleriyle örtüşmektedir. Tasarım ve uygulama arasında farklılık tespit edilmemiştir. Proje yetkilileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerde programın sanayi bölgelerinin hizmet tanımı çerçevesinde en temel ihtiyaçlarını karşılamada başarılı olduğu

ve program öncelikleriyle proje çıktılarının uyumlu olduğu dile getirilmiştir.

"Bizim sunmuş olduğumuz proje tam anlamıyla OSB'lerin kuruluş amacındaki tanımına birebir uyuyor, Tam anlamıyla bir OSB'nin ne yapması gerekiyorsa o. Yani yol, su, kanalizasyon, elektrik, iletişim... OSB'lerin bunları yapıp yatırımcıya sunması gerekiyor ki yatırımcı bunları kullanıp, fabrikasını yapıp imalat yapabilsin. Bizim projemiz birebir OSB'nin yapmakla görevli olduğu ilk hususların tanımlarına uygun oldu." (SBG-OSB-8)

14 Birden fazla öncelik kapsamında yürütülen projeler göz önüne alınarak proje sayıları kümülatif olarak hesaplanmıştır.

4.2. Etkililik

Sanayi sitesinin daha önce de tespit ettiğimiz yatırımlara ve iyileştirmelere ihtiyacının olması üzerine biz de İZKA'ya başvurumuzu yaptık. İhtiyaçlarımız derme çatma yapılarla görülyordu. Biz onları modernleştirmiş olduk. Bütün yaptıklarımız şu anda bilfiil kullanılıyor ve amacına hizmet eder halde. Sanayimizi modernleştirmek anlamında çok ciddi işler oldu.” (KSB-KSS-3)

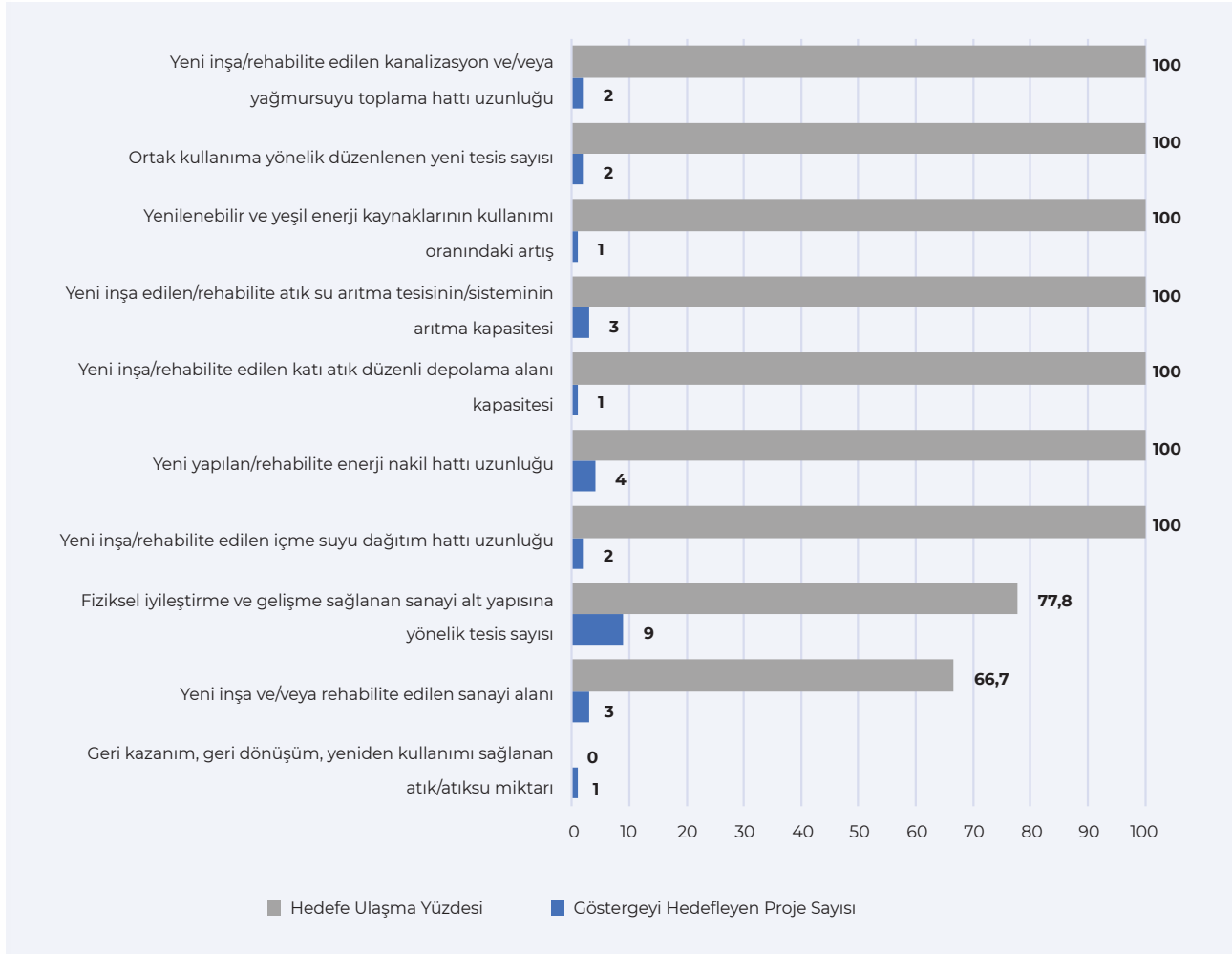
SBG-KSB MDP kapsamında yürütülen projelerin konu ve amaçları, programın öncelikleri ile örtüşmektedir. Bu anlamda program “İlgililik” kriteri çerçevesinde başarılı olarak değerlendirilmektedir. Program hedeflerinin dışındaki alanlarda projeler gerçekleşmemiştir. Ancak bölge planı kapsamında belirtilen öncelikler göz önüne alındığında iki program kapsamında yenilenebilir enerji ve geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi önceliğini hedefleyen projelerin olmadığı görülmektedir.

4. öncelik kapsamına girebilecek projelere daha çok temel altyapısını tamamlamış ve kurumsal ve teknik altyapısı güçlü olan OSB'lerin ilgi göstermesi beklenmektedir. Ancak başvuru sahiplerinin döngüsel ekonomi konularında yeterli bilgiye sahip olmaması, farkındalıklarının sınırlı olması ve bu uygulamalar için yasal zorunluluğun olmaması nedeniyle bu öncelik kapsamında uygun ve uygulanabilir bir başvuru yapılmamıştır. Ayrıca 4. öncelik kapsamında sunulacak projeler için detaylı ön hazırlık, teknik çalışma, kalifiye insan kaynağı ve yüksek bütçe gereksinimi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla konuyla ilgili ön hazırlıklarının bulunmayışı, insan ve mali kaynaklarının yeterli olmaması, programda desteklenen proje sayısının da sınırlı olması nedeniyle risk almayı göze alamadıkları için destek alabilecekleri diğer önceliklerle ilişkilendirdikleri proje konularını tercih ettikleri görülmüştür.

Belirtilen proje konu ve faaliyet alanları kapsamında ortaya konulan çıktıların etkililik durumları, “Etkililik” başlığı altında detaylı olarak sunulmaktadır.

Projelerin hedeflerine ulaşma durumlarını anlatan Etkililik kriteri analiz edilirken her iki program kapsamında belirlenen performans göstergeleri incelenmiştir. Derinlemesine görüşmelerde ise projelerin ilgili hedeflere ulaşmasını etkileyen pozitif ve negatif yönlü faktörler irdelenmiştir.

SBG MDP ile hayata geçirilen projelerin nihai raporlarından yararlanılarak hazırlanan Şekil 10'da sanayi bölgeleri için hayati olan yol, kanalizasyon ve enerji altyapısına ek olarak atık su arıtma, katı atık bertarafı ve çevre düzenlemesi boyutlarında programların performans göstergelerine göre projelerin hedeflerine ulaşma durumu ve göstergeleri hedefleyen proje sayısı verilmiştir. Sayısal veriler ile nitel olarak kurgulanan bu etki değerlendirmesi çalışmasının verileri karşılaştırıldığında sonuçların ağırlıklı olarak birbiriyle uyumlu olduğu görülmüştür. SBG MDP programı ile belirlenen kanalizasyon/yağmur suyu toplama hattı uzunluğu, ortak kullanıma yönelik tesis sayısı, yenilenebilir enerji kullanımı, atık su arıtma tesisi kapasitesi, katı atık depolama alanı, enerji nakil hattı uzunluğu ve içme suyu dağıtım hattı uzunluğu hedeflerine tüm projeler yüzde yüz oranında ulaşmıştır. Bunun yanı sıra 9 projenin sanayi alt yapısına yönelik tesis yapımı göstergesini hedeflediği fakat dörtte üçünün bu hedefi gerçekleştirebildiği görülmüştür. Yeni inşa edilen veya rehabilite edilen sanayi alanı göstergesinde ise 3 projeden ikisi SBG MDP başvurusunda belirttiği hedefe ulaşabilmiştir.

ŞEKİL 10. Seçili Performans Göstergelerine Göre Projelerin Hedefe Ulaşma Durumu, SBG MDP

Derinlemesine görüşmelerde edinilen bilgiye göre atık su geri dönüşümü hedefi olan bir proje ise artırılan suyun kalitesi ile alakalı izinlerin sağlanamamasından ötürü bu hedefte başarısız olduğunu bildirmiştir. Söz konusu OSB için, Biyolojik Arıtma Uzun Havalandırmalı Aktif Çamur ve takip eden Membran Bio Reaktör (MBR) prosesi seçilmiş, deşarj kriterleri uygun olmasına rağmen Atıksu Arıtma tesisleri Teknik Usuller Tebliğine göre arıtılmış atık suların sulama amaçlı kullanılması için gerekli olan kriterleri

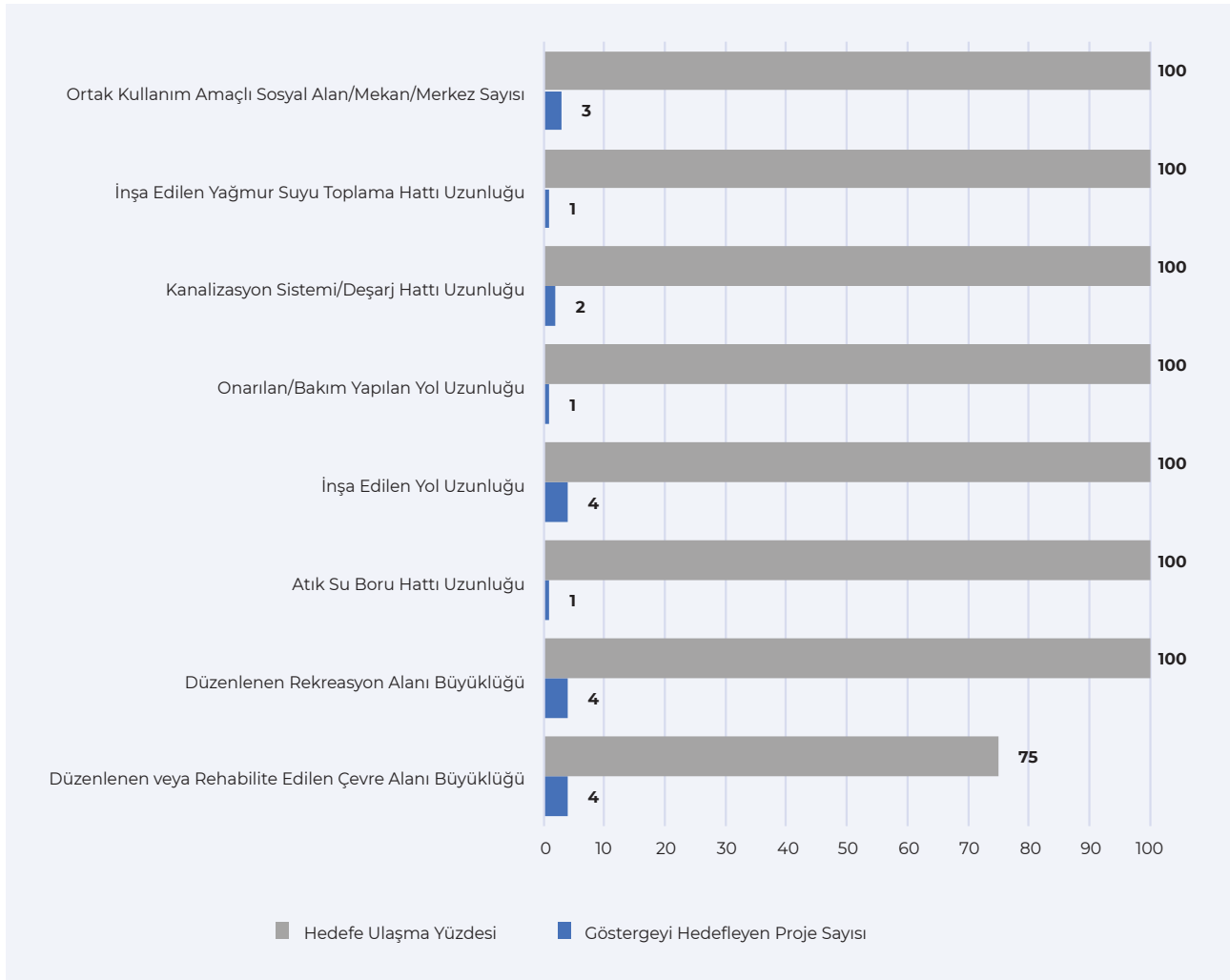
sağlamaması nedeniyle bu hedefe ulaşılamamış olup, kurulan sisteme ilave yatırımlar yapılması durumunda bu hedefe ulaşılabileceği belirtilmiştir:

“Çıkış suyumuzun kalitesi çok iyi ama geri dönüşüm suyu olarak, sulama suyu olarak kullanılması için bazı parametreleri sağlaması gerekiyor. Arıtmadan çıkan suyun özelliği nedeniyle, daha da ileri bir filtrasyon sisteminin gerekliliği söz konusu oldu. Bu da maliyeti yüksek bir sistem. Fakat bu konuda çalışmalarımız devam ediyor.” (SBG-OSB-5)

KSB MDP'nin hedefe ulaşma durumu incelendiğinde ise KSS'lerde gerçekleştirilen pek çok altyapı göstergesinde başarıya ulaşıldığı görülmüştür (Şekil 11).

Program kapsamında düzenlenmesi gereken çevre alanı büyüklüğü göstergesinde ise projelerin dörtte üçü hedefine ulaşabilmiştir.

ŞEKİL 11. Seçili Performans Göstergelerine Göre Projelerin Hedefe Ulaşma Durumu, KSB MDP

SBG ve KSB MDP'lerin performans göstergeleri incelendiğinde her iki programın da hedefe ulaşma noktasında oldukça başarılı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde de proje sorumluları İZKA desteğinin OSB ve KSS'lerin eksikliklerini gidermede etkili olduğunu belirtmiştir.

“Bölgemizi ziyaret edenlerin kendileri ve çocuklarıyla beraber vakit geçirebileceği, park alanı ve çay ocağına olumlu yönde geri dönüşler oldu. Bu alanda bir WC sıkıntımız da vardı. Proje kapsamında onu da çözmüş olduk” (KSB-KSS-1)

“Yağmur sulama kanallarımız yoktu. Biz zaten eğimli bir arazideyiz. Bu yüzden aşağıda kalan esnafımız her defasında sel baskını, sular altında kalma ya da dükkâna su girme, malzemelerin heba olması gibi sorunlar yaşıyordu. Ama yapılan çalışmalarla yakındaki bir hatta bağlandı ve bu sorun çözüldü.” (KSB-KSS-2)

“Artık altyapıyla ilgili yapılabilecek hiçbir işlem kalmadı. Hepsini proje kapsamında tamamladık. (KSB-KSS-4)

Etkililik başlığı altında projenin hemen bitimindeki durumlar analiz edilirken, kurumların ilgili hedeflerine dair şimdiki durumları “Etki” ve “Sürdürülebilirlik” başlıklarında detaylı olarak incelenmiştir.

4.3. Etkinin Belirleyicileri

Etkinin belirleyicileri, araştırma projelerinin iç özellikleri ve dış bağlam açısından etkiye giden yolların etkinliğini belirleyen faktörlerdir. SGB-KSB MDP'nin etki değerlendirmesi analizi yapılırken etki süreçlerinin oluşmasında belirleyici olan etmenleri incelemek ve programın etkisini bu açıdan da ele almak yoluna gidilmiş ve bu sebeple etkinin belirleyicileri ayrıca incelenmiştir.

- ▶ Projelerin talebe dayalı olup olmadığı,
- ▶ Uygulayıcı, yararlanıcı ve diğer paydaşlar tarafından ortaklaşa üretilmesi,
- ▶ Projenin yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde birden fazla paydaş ortaklığı içerip içermediği,
- ▶ Proje uygulayanlar ve paydaşlar arasındaki ilişkilerin kapsam ve niteliğini destekleyen bir planlama aşaması,
- ▶ Proje hazırlanırken danışmanlık alınıp alınmadığı ve yazım sürecine proje yöneticilerinin dahil olup olmaması,

gibi faktörlerin ne ölçüde ve nasıl etkili oldukları etkinin yönü hakkında bize olumlu/olumsuz bakış açılarından değerlendirilebilecek ipuçları vermektedir.

Etkinin belirleyicileri; proje öncesi gerçekleştirilen planlama (fizibilite ve hazırlık çalışmaları), proje uygulama aşamasında yaşanan zorluklar, proje paydaşlarıyla ilişkiler ve tanıtım-yaygınlaştırma faaliyetleri ana başlıklarında negatif ve pozitif yönlü olarak incelenmiştir.

Proje öncesi planlama kapsamında negatif belirleyiciler; etki yaratacak faaliyetler için zaman veya finansman eksikliği ve proje uygulama sürelerinin kısalığıdır. Pozitif belirleyiciler ise bilgi alışverişi için stratejiler, iyi planlanmış ve etkili katılım olarak sıralanabilir.

Projelerde karşılaşılan dış etmenlere bağlı zorluklar arasında siyasi ve ekonomik dalgalanmalar, salgın, doğal afet gibi beklenmedik durumlar, etkiyi göstermeye yardımcı olacak ikincil verilerin eksikliği etki süreçlerini negatif yönde şekillendiren faktörler olarak sayılabilir. Fakat bu zorluklar esnasında bazen fırsat

pencereleri de oluşabilmektedir. Etkinin pozitif belirleyicileri olarak risk azaltma stratejileri geliştirilerek ve proje yürütücüleri tarafından ortaya çıkan olumsuz durumlara karşı kişisel inisiyatifler kullanılarak bu zorlukların aşılabildiği durumlar da ortaya çıkmaktadır.

Potansiyel ortakların iş birliği fırsatlarının olmaması, proje faaliyetlerine ilgi eksikliği ve paydaşları dahil etmede zorluklar paydaşlar ve yerel aktörlerle ilişkiler kapsamında negatif belirleyiciler olarak ele alınabilir. İlgili ağlara (network) erişimin kolaylaşması, iş birliği yapılan kurumların olumlu nitelikleri, ülke içi ortaklar da dahil olmak üzere özel ve çeşitli proje ekiplerine erişim, kaliteli proje faaliyetleri portföyünün oluşturulması, kilit paydaşların belirlenmesi ve aynı zamanda araştırma ortakları olan kilit paydaşlarla kurulan güçlü ilişkiler de etkinin pozitif belirleyicileri olarak öne çıkmaktadır.

Projelerin tasarlanması esnasında etkili tanıtım ve yaygınlaştırılma faaliyetleri için mali kaynak, zaman ve iş gücünün yeterli ölçüde ayrılmaması etki ve sürdürülebilirliği negatif yönde etkilemektedir. Pozitif belirleyiciler arasında ise değerlendirilmiş ve erişilebilir çıktıların yaygınlaştırılması ve markalaşma faaliyetleri sayılabilir.

4.3.1. Proje Öncesinde Planlama Süreçleri

Mali destek programları kapsamında, programın tüm etki boyutları düşünüldüğünde programın daha geniş bir etki ve sürdürülebilirliğe sahip olmasındaki en önemli belirleyicilerden biri etkili planlama sürecidir. Fizibilite çalışmasının yapılıp yapılmama durumu, projelerin ihtiyaç/talebe yönelik kurgulanması, projelerin destek çağrısından önce/sonra tasarlanma durumu, proje öncesi planlama süreci kapsamında etkinin belirleyicileri olarak incelenmiştir.

Mevcut kaynakların planlı, programlı, dengeli ve akılcı bir şekilde yatırımlara yönlendirilmesi ve doğru kararların verilebilmesi için planlama süreçlerinin detaylı fizibilite çalışmaları ile desteklenmesi önemlidir.

Fizibilite çalışması sonucunda teknik, finansal, yasal açılardan gerekli araştırmalar ile değerlendirme yapılarak, olası problemler ve tehditler araştırılarak yatırımın istenilen hedefe ulaşip ulaşamayacağı, kar getirip getirmeyeceği öngörülmeyle çalışılır.

KSB MDP kapsamında gerçekleştirilen projeler incelendiğinde projelerin ağırlıklı olarak kurumun öngörüsü ve proje ekibi ile tasarlandığı tespit edilmiştir. Bu durum bir yararlanıcı tarafından proje hazırlık aşamasının süresiyle ilişkilendirilmiştir:

Projeyi çalıştığımız 3-5 arkadaşımız var. O arkadaşlarla bizim genel bir tespitimiz üzerine oluştu bu proje. Tek tek esnaflarla konuşmadık, süremiz kısıtlıydı, ancak sonrasında bu proje onaylandıktan ve hayata geçme ihtimali oluştuktuktan sonra oradaki paydaşlarla, esnaflarımızda bu durumu değerlendirdik ve bu konuda kendilerini bilgilendirdik. Ondan sonra da hep olumlu geri dönüşler aldık. Ama sürecin hızından ilerlemesinden dolayı maa- lesef ilk fikir aşamasında bir anket ya da onların fikir- lerini aldığımız bir çalışma yürütemedik. (KSB-KSS-1)

Bunun yanı sıra, 4 projeden 3'ünde nihai kullanıcıların talepleri de projelere yansıtılmıştır:

Son kullanıcılarla çalışma yürütüldü. Yerinde gidip es- nafımızla toplantı yaptık, onların taleplerini aldık. Tabii çok farklı talepler geldi. Bütçemizi de göz önüne alarak bu fikirleri değerlendirdik ve en uygunlarını seçtik.” (KSB-KSS-3)

KSB MDP kapsamında desteklenen 4 kurumun 2'sin- de projelerin destek çağrısı üzerine tasarlandığı, 2'sin- de ise destek çağrısı öncesinde kurumlarda program önceliklerinde belirtilen alalara yönelik çalışmalar yü- rütüldüğü tespit edilmiştir.

SBG MDP'de ise fizibilite çalışmalarına daha fazla mali ve beşerî kaynak ayrıldığı, dolayısıyla daha sis- tematik ve ihtiyaca yönelik planlama çalışmalarının yapıldığı gözlemlenmiştir. SBG MDP programında fizibilite etüdünün ve avan projelerin zorunlu kılınmış olması nedeniyle başvuru sahipleri başvuru sırasında bu çalışmaları sunmuşlardır. Ancak fizibilite raporla- rının içeriği ve kalitesinin kısmen istenilen düzeyde olduğu belirlenmiş olup, teknik ve yasal mevzuatı içeren uygulama projelerinin, projenin yürütülmesi aşamasında gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Proje ile

ilgili ön çalışmaların niteliğinin iyi olması projenin uy- gulanabilirliğini doğrudan olumlu yönde artırmakta- dır. Özellikle daha teknik konuları içeren SBG MDP'nin başarısını da kurumların fizibilite çalışmalarına daha fazla mali ve beşerî kaynak ayırması, dolayısıyla daha sistematik ve ihtiyaca yönelik planlama çalışmalarının planlama döneminde yapılmasının etkilediği göz- lemlenmiştir. Ayrıca projede kullanılan kaynakların verimli kullanılması için de doğru planlama ve ihtiyaç analizi yapılmasının önemli olduğu tespit edilmiştir:

“Biz ilk etapta 2000 m3 kapasiteli bir arıtma tesisi planlı- yorduk. Kapasiteyi iki aşamada uygulamaya geçirmeye karar verdik. 1000 m 3'lük kapasiteli tesisin bu proje kapsamında inşaatını yaptık, 500 m 3'lük kısmının ise mekanik yatırımını yaptık. İhtiyaç durumunda faaliyete geçireceğiz. O kısma yönelik ekipmanların o zamanda satın almasını gerçekleştirseydik kullanılmadan dura- caktı ve yıpranmalar olacaktı. İhtiyaca yönelik planlama yaptığımız için bu durumu engelledik. Şu an çok rahatlıkla bir mekanik satın almayla 1500 m3'lük kısmını hızlı bir şekilde uygulayabiliriz çünkü hem proje onayı var hem de inşaatı tamamlanmış bir şekilde sistemi devreye alabilme imkânımız mevcut.” (SBG-OSB-5)

Yeterli ön hazırlığı yapmayan başvuru sahiplerinin proje süresinde uzatım taleplerinin olduğu, faaliyet planında revizyona gittiği ve bazı hedefleri gerçek- leştirme noktasında başarı sağlayamadığı tespit edilmiştir.

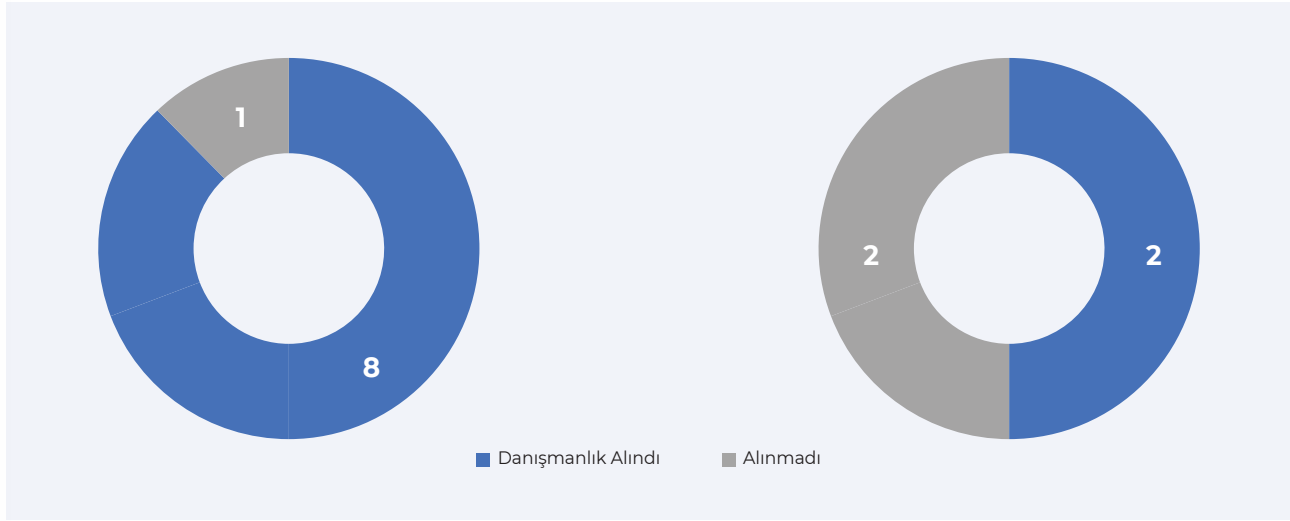
4.3.2. Projelerde Karşılaşılan Dış Etmenlere Bağlı Zorluklar

SBG ve KSB MDP projelerinde ağırlıklı olarak temel sorunlarla karşılaşılmasıdır. Bu durumun altyapı temalı bu iki program için tüm projelerde fizibilite çalışmalarının zorunlu tutulmuş olması ve prosedür- lere uygun şekilde gerçekleştirmesi sebebiyle oldu- ğu düşünülmektedir. Yine de sanayi bölgeleri gibi yaşam alanları için temel altyapı bileşenlerini içeren bu programın fizibilite süresi bazı kurumlarca yeterli bulunmamış ve ek süre talebinde bulunmaları ge- rekmiştir. Ayrıca zaman zaman ekipmanlarda arızalar ile karşılaşıldığı fakat bunların kısa süre içerisinde giderildiği belirtilmiştir.

Proje sorumluları tarafından program süresince en sık karşılaşılan sorunların proje yazım aşamasında karşılaşılan bürokratik süreçler ve izinler olduğu görülmüştür. Kalkınma Ajansları mevzuatının gerektirdiği proje yazım prosedürleri kurumlar tarafından karmaşık ve emek yoğun süreçler olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple her iki programda ağırlıklı olarak proje

süreçlerinde danışmanlık alınmıştır. SBG projelerinde görüşme gerçekleştirilen 9 proje sorumlusundan 8'i danışmanlık hizmeti aldıklarını belirtmiştir. KSB kapsamında ise 2 belediye proje yazım ve takibini kendi bünyesinde gerçekleştirmiş, 1 yerel yönetim ve 1 sanayi sitesi ise danışmanlık hizmeti almıştır (Şekil 12).

ŞEKİL 12. Program Kapsamında Danışmanlık Hizmeti Alma Durumu, SBG ve KSB MDP

COVID-19 salgını nedeniyle SBG MDP kapsamında gerçekleştirilen altyapı projelerinde kapasite artımı ve geliştirme gibi proje sonrası hedeflerini daha sonraki süreçlere ertelemek zorunda kalan kurumlar olmuştur:

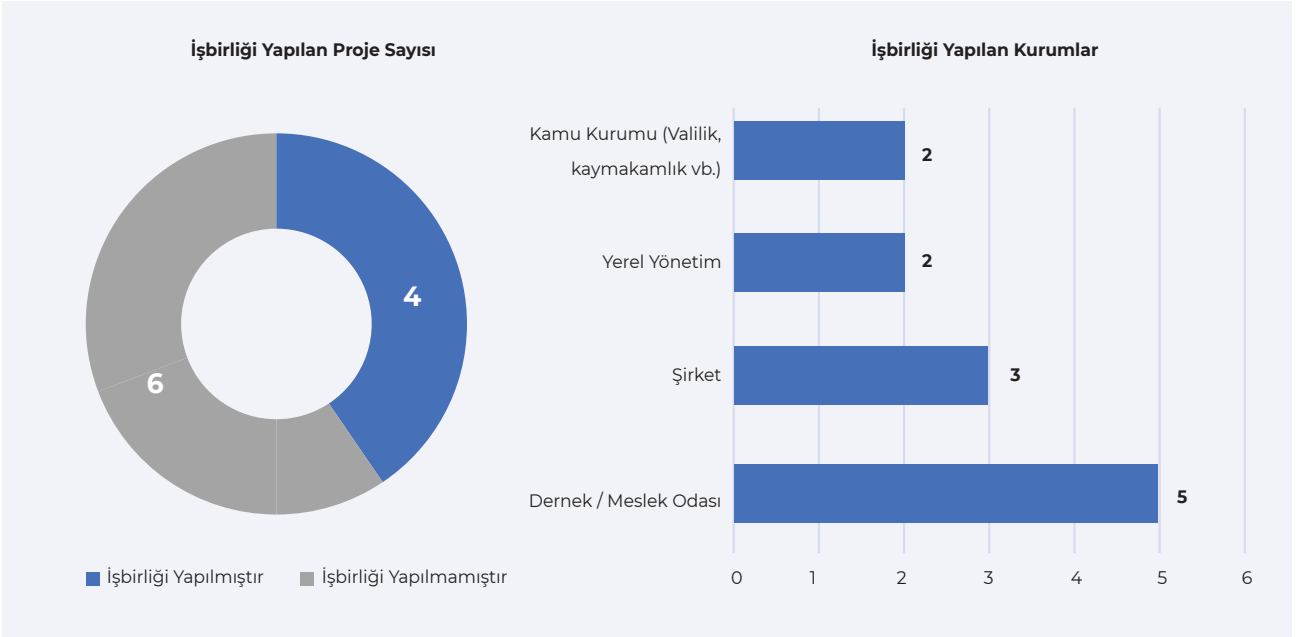
“Proje öncesinde 25-30 istihdam vardı bölgede, şu anda 1000 kişi. Eğer pandemi koşullarının oluşturmuş olduğu ekonomik sıkıntılar olmamış olsaydı rahatlıkla diyebilirim ki şu anda faaliyet dahilinde olan tesis sayısı 4-5 değil de 15 tane olurdu” (SBG-OSB-8)

4.3.3. Paydaşlar ve Yerel Aktörlerle İlişkiler

Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (2013)’nda elde edilen bulgulara göre, sanayi bölgelerinde mali sınırlılıkların yanında kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonu sağlama konusunda birtakım zorluklarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Programların etki değerlendirilmesinde paydaşlar arasında iş birliği ve koordinasyonun

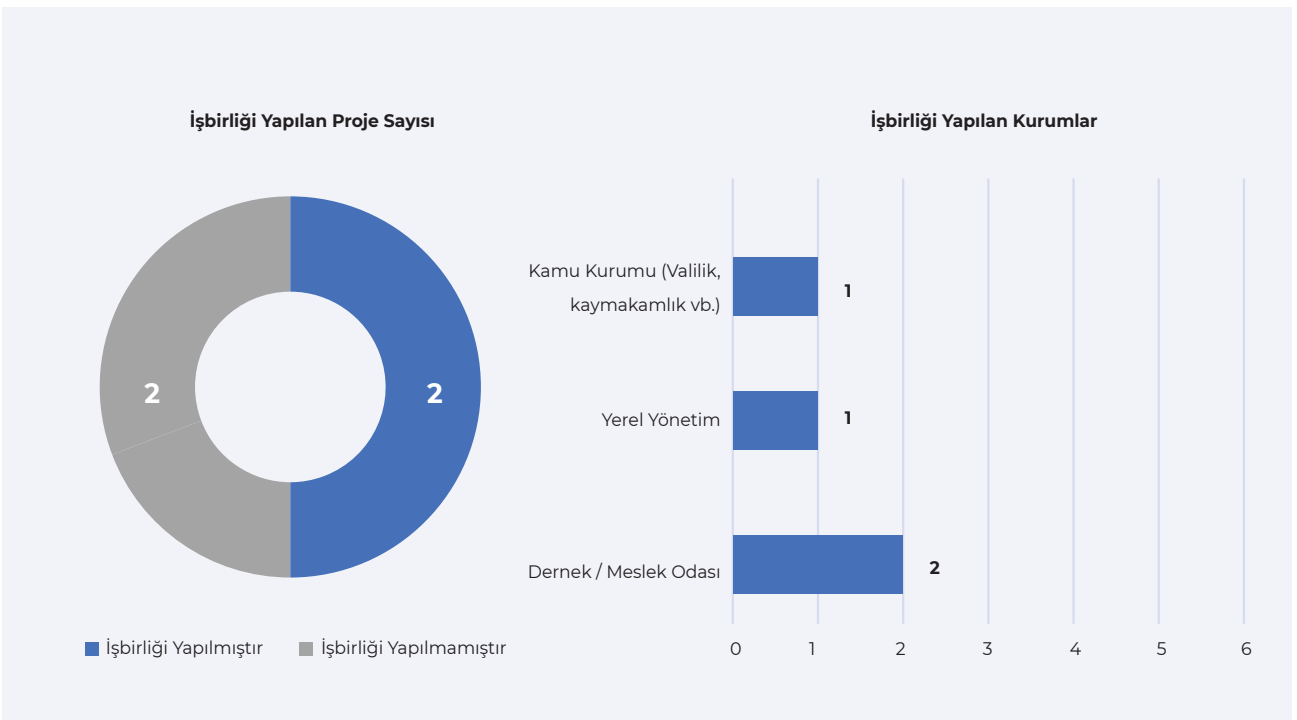
projelerin etkisini güçlendiren bir unsur olduğu gözlemlenmiştir.

Bu kapsamda, bazı kurumların proje başvuru belgelerinde belirtilen resmi ortaklıkların yanı sıra ilgili kurumlarla resmi olmayan iş birlikleri gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle proje paydaşlarının analizinde hem resmi ortaklıklar hem de resmi olmayan iş birlikleri Şeki’13’te sunulmaktadır. SBG MDP’de desteklenen projelerin 6’sı herhangi bir paydaşla iş birliği yapılmadan gerçekleşmiştir. Paydaşı bulunan 5 projede ise toplam 12 paydaş ile projelerin çeşitli aşamalarında iş birlikleri kurulmuştur. Paydaşların 5’i dernek veya meslek odası vb. kuruluşlar, 3’ü şirket, 2’si yerel yönetim ve 2’si kamu kurumudur (kaymakamlık ve valilik). Kâr amacı gütmeyen kurumlarla yapılan iş birlikleri incelendiğinde yapılan iş birliklerinin idari ve teknik destek alınması ve projenin tanıtım/yaygınlaştırma faaliyetleri kapsamında olduğu görülmüştür. Teknik destek ve projenin geliştirilmesi noktasında ise kâr amacı güden kurumlarla iş birliği yapılmıştır.

ŞEKİL 13. Proje Süreçlerinde Kurulan İş Birlikleri, SBG

KSB MDP ile hayata geçirilen dört projede iki kurumun herhangi bir proje paydaşı bulunmamaktadır. (Şekil 14). Paydaşlarla iş birliği gerçekleştirdiklerini belirten 2 kurumda toplam 4 adet iş birliği gerçekleştirilmiştir. İş birliklerinin kapsamı incelendiğinde kaymakamlığın bürokratik süreçleri kolaylaştırıcı görev

üstlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca çevre koruma, peyzaj faaliyetleri ve kentsel planlama konusunda yerel yönetimlere bağlı kent konseyleri ve çevre/turizm alanında faaliyet gösteren STK'ların görüşlerinin alındığı belirtilmiştir.

ŞEKİL 14. Proje Süreçlerinde Kurulan İş Birlikleri, KSB MDP

KSB MDP kapsamında proje yürüten kurumların yetki alanına girmeyen ihtiyaçlara yönelik taleplerin olduğu aktarılmıştır. Bu taleplerin ise ancak paydaşlarla iletişim ve bilgi aktarımının sağlanabildiği durumda karşılandığı, dolayısıyla programın da farklı alanlara olan etkisini güçlendirmesine aşağıdaki alıntılar örnek verilebilir:

Programların etkisini güçlendiren unsur olarak ele alınabilir. Bizim sanayi sitemizin konumundan dolayı kış dönemlerinde su baskınlarıyla mücadele ettiğimiz oluyor, o yönde altyapı talepleri vardı. Aslında altyapı işlerinin büyük bölümü Büyükşehir Belediyeleri kapsamında, o yüzden biz daha ziyade kendi sorumluluk alanımızda olan işleri ön plana çıkardık, İZKA'dan bu yönde destek almak istedik. Yani bu kapsam dışında kalan talepler olarak mevcut yolların yenilenmesi, yağmur suyu altyapı sistemlerinin modernleştirilmesine yönelik talepler vardı. Biz ayrıyeten bunları Büyükşehir Belediyesiyle paylaştık o günden günümüze peyderpey ortaklaşa sanayi sitemizin diğer sorunlarını çözmeye çalışıyoruz.” (KSB-KSS-3)

Aşağıdaki alıntı ise programın önceliklerinden biri olan “geri dönüşüm” faaliyetinin ve çevre bilincinin yaygınlaşması konusunda kurumlar arası ortak iş birliği ve protokollerin kurulması ve yaygınlaşması gerektiğinin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Etkinin belirleyicisi olarak iş birliklerinin yasal olarak uygulanması, programın etkisini güçlendiren bir unsurdur.

Sanayinin arka alanında iki ayrı atık alanımız var küçük küçük. Bu alanları kullanıyoruz ama bu alanlara özellikle geri dönüşüm malzemesinin yığılmasını istedik. Çünkü sanayi atığı biraz daha farklı içeriklere sahip oluyor. Farklı atık türleri için alanlar belirledik ve işletmeleri bilgilendirdik. Ancak bir farkındalık oluşmadı. Aktif kullanılamıyor. Sonrasında da bu atıkların nereye gittiğini bilmiyoruz. Çünkü bu noktadan sonrası belediyemiz görev ve yetki dışına çıkıyor. Atıkları Büyükşehir Belediyesi topluyor. Biz atıklarımızı bir noktaya kadar izleyebiliyoruz. Daha sonrasını izleme sistemimiz yok zaten Türkiye’de. Kurum ve kuruluşların iş birliklerinin artması zaten bu konuda çok kıymetli oluyor. Örneğin sulamayla ilgili bir sorunu çözmüş olabiliriz ama biz bunu çözene kadar İZSU’yla çok büyük bir mesai yaşadık. Çünkü bizim yetkimiz dışında kalan noktaları oluyor. O yüzden Büyükşehir Belediyesi’yle katı atıklarla ilgili çok uzun bir dönem çalışıldı. Bu noktada bir çözüm üretmek

için çeşitli kurum ve kuruluşların mevzuatlarını birbirleriyle bağdaştırmak gerekli.” (KSB-KSS-2)

Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu’nda (2013) OSB’lerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birinin mevzuat kaynaklı ve kurumlar arası koordinasyonla ilgili yaşanan zorluklar olduğu tespit edilmiştir. Bu sorun alanının günümüzde de sürdüğü gözlemlenmiştir.

4.3.4. Tanıtım ve Yaygınlaştırma

Programların etki değerlendirmesi yapılırken bu etkinin önemli belirleyicilerinden biri olan tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetleri İZKA tarafından ayrı bir bütçe ayrılması gereken bir kalem olarak belirlenmiştir. SBG ve KSB MDP proje sorumluları ile yapılan görüşmelerde kurumlar ve proje paydaşlarının çeşitli toplantılar ile tanıtım faaliyetleri gerçekleştirdiği bildirilmiştir. Bu durum yalnızca projenin ve kurumun görünürlüğünü değil aynı zamanda İZKA’nın ve destek programlarının da bilinirliğini artırmıştır.

“Sanayi sitesindeki esnafın hiçbirinin İzmir Kalkınma Ajansı diye bir kurumdan haberi yokken bu süreçle beraber aynı anda yüz altmış esnaf birden Kalkınma Ajansı diye bir kurumun varlığını öğrendi. Bununla beraber bir şekilde yaptığımız proje tanıtım faaliyetleri, basın faaliyetleri, yerel gazetede duyurulması vs. derken belediyenin bu işin duyurusunda başarılı bir iş çıkardığını düşünüyorum.” Burada artık Kalkınma Ajansı diye bir kurum var ve çeşitli alanlarda bu bölgeye destek oluyor” diye bir tanıtımımız da oldu. (KSB-KSS-2)

Ayrıca program kapsamında sosyal medya aracılığıyla yoğun tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetlerine rastlanmıştır.

Temel altyapı projelerine gösterilen ilginin yanında yenilikçi proje fikirlerine gösterilen ilginin de yoğun olması, beklenen çarpan etkisinin istenen düzeyde gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda program kapsamında sosyal medya aracılığıyla yoğun tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetlerine rastlanmıştır. Benzer kurumlardan ziyaretler kabul ederek yurtiçi ve yurtdışından projeye ilgilenen kurumlara tanıtımlar yaparak proje çıktıları geniş bir çevreyle de paylaşılmış ve hedef bölge ile ajansın tanıtımına da etkili katkılar gerçekleşmiştir.

4.4. Etki

“Hindistan’dan Avrupa ülkelerinden Almanya’dan, Arabistan’dan yani Arap Yarımadası’ndan birçok ziyaretçi bu tesisi görmek için buraya geldi. Onlara İngilizce sunumlar yapıldı. Bunun dışında bir İZSU ve belediyeden en az 3 ziyaret oldu. Kendilerinde olmasına rağmen bunun kapalı sistem olmasıyla alakalı merak edip geldiler, incelediler, bu konuda görüşmeler oldu. Katıldığımız su toplantıları ya da çevre toplantılarında da tesisimizden bahsedildi. Çeşitli zamanlarda ziyaretler isteniyor, talep ediliyor. Burada Solar Kurutma Tesisinin olduğuna dair bilgileri var ki bize ulaşıyorlar. Bizim web sitemizde de bu konudan bahsediliyor, tanıtım videomuz var. Aynı şekilde orada da bundan bahsediliyor. Buradaki yapılan işin konusunda da bu şekilde bir faydamız oluyor. (SBG-OSB-2)

Tanıtım faaliyetlerinin etkin bir şekilde yapılmasının yatırımların artmasına önemli ölçüde katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

“İstanbul’dan buraya çok sayıda yatırımcımız geldi. İstanbul’daki birçok yatırımcıya arsa tahsisi yaptık biz. Bir şekilde bunun haberi duyuluyor. Yani bir sanayici geliyor buradan yer alıyor, onun arkadaşı duyuyor, onun meslektaşı duyuyor, oradan o Eskişehir’e haber veriyor, diğeri Ankara’ya haber veriyor, bir diğeri İstanbul’daki tanıdığına haber veriyor... Derken bilinirliğimiz artıyor.” (SBG-OSB-8)

Sanayi bölgelerinde gerçekleştirilen altyapı çalışmalarının OSB ve KSS’ler için yatırımcı çeken en kritik etken olduğunu belirten proje sorumluları, bu çalışmaların proje süresince gerçekleştiğini ve nihai rapor sonrasında da aktif olarak devam ettiğini belirtmişlerdir. Gerek beklenen etkiler, gerek de çarpan etkileri göz önüne alındığında, ileride uygulanması planlanan programlarda tanıtım ve yaygınlaştırma faaliyetleri mutlaka teşvik edilmelidir.

OECD’ye göre etki, “bir müdahaleden doğrudan veya dolaylı olarak kaynaklanabilecek değişimler bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde SGB-KSB MDP’nin kurumlarda yarattığı etki tartışılmış, dolayısıyla programın bölgede meydana getirdiği ekonomik, sosyal ve çevresel etkiler bütüncül olarak değerlendirilmiştir.

Programın etki değerlendirilmesi yapılırken üretim ve hizmetin desteklenmesi, istihdam artışı, çevresel etkiler gibi ürettiği üst düzey etkilerin, geniş sosyal ve ekonomik sonuçlara ne ölçüde ve nasıl katkıda bulundukları sürdürülebilir kalkınma bağlamında tartışılmaktadır.

Görüşmelerde; olumlu veya olumsuz, kasıtlı veya kasıtsız etkilerin nasıl ve neden ortaya çıktığı, uygulanan projelerin kapasite, insan kaynakları, ekipman, bina, yeni yöntem, üretim vb. konularda gerçekten bir fark yaratıp yaratmadığı, eğer yarattıysa nasıl ve kimler için (üst-yönetim, çalışanlar, müşteriler, hizmet alanlar gibi nihai kullanıcılar) bir fark yarattığı, proje sonucunda beklenmeyen veya planlanmayan bir etki olup olmadığı sorgulanmıştır.

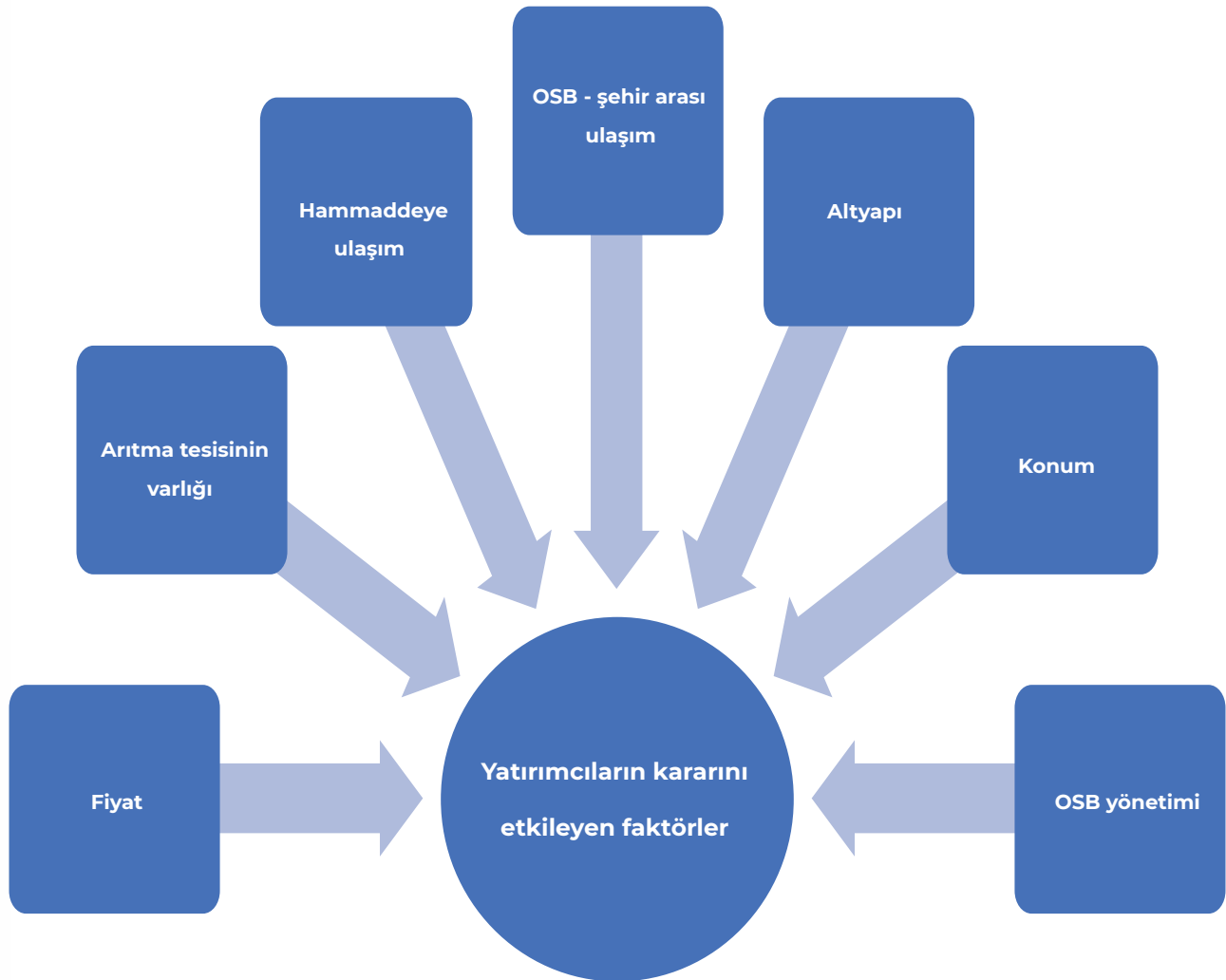
Gözlemlenen etkilerin ne ölçüde mali destek programı ile ilişkili kılınacağı konusu ayrıca irdelenmiştir. Örneğin üretimde meydana gelen bir artışın yalnızca program etkisiyle mi oluştuğunu yoksa etkinin olumlu belirleyicilerinin katkısıyla mı gerçekleştiğini ortaya çıkarmak etki değerlendirme açısından önemli bir husustur. Hem gerçekleştirilen görüşmelerde hem de bulguların analizinde bu ayrım gözetilerek değerlendirme yapılmıştır.

4.4.1. OSB'lere Yapılan Yatırımları Etkileyen Faktörler

OSB içerisinde faaliyet göstermenin birçok avantajı bulunmaktadır. Firmaların hangi OSB'de faaliyete geçeceği noktasında yatırımcıların kararını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Görüşmeler sonucu bu faktörler; altyapısının tamamlanmış olması, arsa tahsis bedelleri, hammaddeye ulaşımın kolay olması, OSB'nin konumu, limana yakınlığı, şehir merkezine ulaşımın kolay olması, altyapısını tamamlamış olan

OSB'lerde ise arıtma tesisinin varlığı özellikle arıtma tesisine daha çok ihtiyaç duyan deri, gıda ve kimya gibi belli sektörlerde faaliyet gösteren firmalar için önem taşımaktadır. Bunların yanısıra OSB yönetiminin kurumsal altyapısı, idari kapasitesinin güçlü olmasının da yatırımcıların kararını etkileyen diğer önemli faktörler arasında olduğu tespit edilmiştir.

ŞEKİL 15. OSB'lere Yapılan Yatırımları Etkileyen Faktörler

“Serbest bölgelerde sadece birkaç tanesinde arıtma tesisi var. Yurtdışına ihraç ettiğinde yurt dışındaki alıcı soruyor ‘Doğayı ne kadar koruyorsun? Ürettiğin ürün sonrasında atıklarını ne yapıyorsun ve nasıl kontrol altında tutuyorsun?’ ve bu noktada ‘bulduğum bölgede arıtma tesisim var’ diyebilmek bu yola bir adım ileride başlamak oluyor. Ben atıklarımı doğal enerjiler kullanarak kurutuyorum. Bu Solar Kurutma Tesisini çok kişiye anlattım, yabancı kişiler geldi. Bunun çok büyük artıları var. Bu durum yurtdışı piyasasında faaliyet göstermemiz ve buradaki istihdamın artmasına yol açtı. Fabrika yurtdışından parti satışını aldığı zaman tabii ki burada çalıştıracak kişi sayısı, alacağı ürün sayısı artmakta. (SBG-OSB-1)

“-Bir ulaşım ağına yakınlığı ve merkezinde olması tercih nedenidir. İzmir-Aydın karayolu üzerinde olması. (KSB-KSS-3)

OSB’de faaliyet gösterme kararını etkileyen altyapı faktörünün yanı sıra OSB’nin sağladığı idari avantajlar da yatırımcıların kararını etkileyen diğer bir faktördür:

“Yani altyapı ihtiyaçlarının karşılanabilecek olması bir firmanın OSB içerisinde yatırım yapmasının yegâne karar noktası oluyor. Ayrıca kurum kendine ait münferit bir arıtma tesisi yapıp OSB dışında bir yatırım yaptığı zaman hem arıtma tesisinin yatırımı var, hem de işletme maliyetleri var, denetimi var. Ancak OSB’de olduğunuz zaman denetimlerden muaf olunması ve maliyetinin düşmesi OSB’de faaliyet gösterme kararı konusunda olumlu bir etmen oluyor”. (SBG-OSB-5)

“Şu an normal şehir sınırları içinde bir fabrikanız olsa; gidip ilgili belediyeye iş yeri açma, çalışma ruhsatı, ilgili itfaiyeye gidip itfaiye izni, deşarj izni gibi Çevre İl Müdürlüğe gidip evrakları alırsınız. Ama onların hepsini burada ben veriyorum. OSB’lerde çalışmak dışarıda çalışmaktan çok daha kolay. Muhataf olacağınız kişi belli. Özellikle süt işleme fabrikalarının burada olmasının nedeni tahmin edileceği gibi buranın Türkiye’nin süt merkezi olması. Burada böyle bir yer varken süt fabrikasını gidip de Alaçatı’ya, Urla’ya açmak zaten çok akıllıca değil. Çünkü işlenecek malzeme burada. Onun dışında iklim, havasının temizliği de mutlaka etkili oluyor. Tabii arsa fiyatları da önemli. OSB’nin cazibe merkezi olması için ya da diğer OSB’lere göre biraz daha

tercih edilir olması için mutlaka fiyatın da etkisi vardır diye düşünüyorum. Arıtma tesisi de önemli. Aslında bu projenin doğrudan olmasa da etki olarak bir katkısı var. (SBG-OSB-4)

Firmaların ihtiyaçları, yer aldığı sektör ve kapasitesi de OSB seçiminde rol oynamaktadır.

“Nitelikli ve düşük miktarda atık suyu olan bir firma belki arıtma tesisini çok önemsemeyebilir ancak endüstriyel atık suyu olan bir firma geldiğinde ve ‘atık su altyapı standartlarınız nelerdir, benim bu kadar atık suyum olacak, bu yatırımı yapabilir miyim?’ diye sorduğunda ‘evet’ deme sebebimiz oluyor bu atık su tesisinin varlığı. Bu anlamda bizi güçlendiren ve altyapılarımızı tamamlayan bir projeydi.” (SBG-OSB-5)

“Doğal gaz bunlardan bir tanesi. Konum tabii ki etkili. Bizim konumumuz çevreyollarına bağlantısı kolay olduğu için şehir trafiğine fazla girmemiş. Yani bu sanayi sitesini Alsancak’a kurarsanız bu tırlar, kamyonlar oraya giremez, dolayısıyla sanayi sitelerinin zaten şehrin dışında çevre yollarına bağlantılı olan otobanlarda olması gerekiyor.” (SBG-KSS-1)

“Fiyatımızın çok uygun olduğunu düşünüyorum. Yeni kuruluyor olmamızdan dolayı yatırımcının da yatırım yapması sonrasında kendisinin çok kazançlı olabileceğini düşünüyorum. Bölge tarım ve hayvancılık bakımından yoğun olduğu için hammaddeye çok çabuk ulaşabileceğini düşünüyorum. Burada bir dezavantajımız var. Bölgenin limanlara vesaireye uzaklığı. Ancak gıda sektöründe faaliyet gösteren firmaların çok olmasından dolayı ona çok ihtiyacımız kalmıyor. Özellikle burada mandıra ve süt ürünleri üreten firmalar çok fazla. Bu noktada nakliyedeki uzaklık aslında hammaddenin yanında olmasından dolayı birbirini dengeliyor.” (SBG-OSB-4)

Bölgede bilinirliğe sahip uluslararası firmaların OSB’de faaliyet göstermesi, yatırımcıların kararını etkileyen bir diğer bir unsurdur. Ayrıca bu sayede bölgenin görünürlüğü, bilinirliği ve OSB’lerin mevcut doluluk oranları artmaktadır.

“Açıkcası, eğer biz o zaman bu İZKA kaynağından faydalanmamış olsaydık öyle bir proje ve kaynak aktarımı olmamış olsaydı yatırımcının bizim OSB’mizden yer tahsisi ile ilgili talebinin bu kadar net olabileceğini düşünmüyorum. Çünkü bizim bütçemiz yoktu, altyapı çalışması

yapamıyorduk ama İZKA ile birlikte yapmış olduğumuz projede bir altyapı çalışmalarına başladık. Yatırımcılar bölgede hareket görünce bölgeden yer alma talebinde bulundular. Büyük kapasiteli rüzgar tribünü kanadı üreten firması bu civarda Batı Anadolu'da yatırım yapma kararı almış. Bölgemizde büyük alanlı parseller bomboştur. O sebeple de burada talepte bulundular. Biz onlara yer tahsis yapınca onlardan da almış olduğumuz arsa tahsis bedeli ile birlikte bölgede aşağı yukarı beş altı seneden beri hiç durmadan biz alt yapı inşaatlarını etap etap yapıyoruz. O zaman doluluk oranı da tabii yüzde üçten yüzde yirmilere çıktı. Etkisi çok büyüktü yani.” (SBG-OSB-8)

4.4.2. OSB'lere Yapılan Yatırımlar ve Doluluk Oranlarına Etki

TABLO 1. SBG MDP Kapsamında Yürütülen Projelerin Aktif ve Parsel Doluluk Oranlarındaki Değişim Oranları (%)

OSB	Proje Öncesi	Proje Bitimi	Proje Öncesi Sonrasına Fark	Mevcut Durum	Proje Öncesi Bugüne Fark	Parsel Doluluk
SBG-OSB-1	30,0	47,0	17,0	58,2	28,2	91,21
SBG-OSB-2	60,0	65,0	5,0	78,0	18,0	88,0
SBG-OSB-3	41,0	42,7	1,7	45,0	4,0	97,2
SBG-OSB-4	27,0	53,0	26,0	60,0	33,0	59,1
SBG-OSB-5	9,3	55,0	45,7	78,9	69,6	100,0
SBG-OSB-6	0,0	48,0	48,0	53,6	53,6	97,6
SBG-OSB-7	12,0	26,0	14,0	-	-	47,8
SBG-OSB-8	1,0	15,0	14,0	20,0	19,0	56,2
SBG-OSB-915	0,0	40,3	40,3	45,0	45,0	91,1

SBG MDP kapsamında desteklenen OSB'lerin bilinirliği artmış, kurumlarda faaliyet gösteren firma sayısı da kademeli olarak artmıştır.

“Ben geldiğimde sadece bir tane firma inşaatına devam ediyordu. Diğer yedi ruhsatı ben kestim. Orada bir hareket olduğunu gören illaki o harekete katılmak ister.” (SBG-OSB-4)

Programın temel amaçlarından biri olan bölgedeki yatırımı teşvik ederek sanayi bölgelerinin doluluk oranlarını arttırmaktır. Yatırımların artması bölgesel istihdamı da etkilediği için İzmir'in ekonomik kalkınmasında kilit rol oynamaktadır. SBG programı kapsamında yürütülen projelerin sonrasında tüm projelerde doluluk oranlarında artış olduğu tespit edilmiştir.

Program kapsamında görüşülen 8 OSB'nin aktif doluluk oranlarında projenin hemen sonrasında ve proje bitiminden günümüze kadar meydana gelen artışlar Tablo 1'de görülmektedir. Buna göre, projelerin hayata geçmesinden günümüze kadar, 2 projede doluluk oranı iki katına çıkmış, 3 projede %25,0 ile %35,0 arasında, 3 projede ise %4,0 ile %20,0 arasında artış olduğu görülmektedir.

KSB programında âtil durumda olan iş yerlerinin değer kazandığı tespit edilmiştir.

“Buradaki hedefimizde aynen öngördüğümüz gibi boş olan, kullanılmayan bu dükkanların tamamının katma değere katılmasıydı. O yönde de gidiyor. Biz bunu dükkanların kiraya verilmezken şu an oradaki kiraların arttığını, fiyat yükseldiğini duyuyoruz.” (KSB-KSS-1)

Program hedefleri ve bölgesel planlar göz önüne alındığında mali destek programlarının temel amacının desteklenen projelerin bölgede çarpan etkisi yaratarak etki alanını genişletip bölgenin kalkınmasıdır. Bu anlamda SBG MDP'nin oldukça başarılı olduğu tespit edilmiştir. Program en önemli etkilerinden biri de bölgede ekonomik hareket kazandırarak yalnızca sanayi değil hizmet sektörüne de etkisi olduğu görülmüştür.

“Biz burada yapmış olduğumuz bu çalışmayla bölgemize yatırımcı getirdik, yeni yatırımcılar geldi. Bu yatırımcıların üç dört tanesi fabrika açtı. 1000’e yakın istihdam söz konusu şu anda. O süreçten bu günümüze kadar 35’e yakın firmaya arsa tahsisi yapıldı. Bu firmalar önümüzdeki süreçlerde tesislerini tamamlayacak, işletme haline geçecek. Burada bizim öngördüğümüz bölge tamamlandığında toplamda 5000 civarında kişinin burada istihdam edileceği yönünde. Aynı zamanda ilçemiz yüz bin nüfusa sahip. Yüz yirmi dört tane köyü olan, mahallesi olan bir ilçe. Burada yerel esnaf var. Sonuç itibarıyla bu tesisler kurulduğunda yemek fabrikaları kuruluyor şehrin içerisinde, yemek atölyeleri kuruluyor, çalışanları taşıyıcı kooperatiflerin iş gücü artıyor, akaryakıt firmaları daha fazla akaryakıt satıyor, araç bakımını yapan sanayi sitesindeki esnaf daha fazla para kazanıyor, hizmet sektörü bundan istifade ediyor. Buraya gelen mühendislerin bazıları İzmir’de oturuyorlar, bazıları civar ilçelerde oturuyorlar, emlak sektörüne bile bir hareket geliyor.” (SBG-OSB-8)

“Şimdi atık su arıtma tesisini yaparken hani hem debi hem de kirlilik verilerinin olması gerekiyor ama mesela şu anda doksan beş tane parselimiz var bizim. Yetmiş beş tane firma şu anda üretimde, diğerleri inşaat aşamasında ama o zaman sadece on tane firma vardı.” (SBG-OSB-5)

Firma sayısındaki artışın doğrusal olmadığı belirtilmiştir:

“Şimdi firma sayımız 85. İki yıl önce bu rakam 66-67’lerdedeydi. Demek ki %10-15’lik bir artış olmuş. Ancak 2 yılda 7 tane fabrika gelirse, 4 yılda 14 tane gelir şeklinde doğrusal bir artış diye düşünmemeli. Gelen firmanın kapasitesine ve niteliğine bağlı.” (SBG-OSB-4)

Aktif olarak faaliyet gösteren firmaların yanı sıra ruhsat tahsis edilmiş fakat önümüzdeki dönemde faaliyete geçmesi planlanan firmalar da mevcuttur. İZKA desteğinden sonra yapılan yatırımların sürekliliğinin

sağlanması aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

“Aktif olarak faaliyette olan firma sayımız az. Ancak proje halinde olan firmalarımız var. Birkaç firma inşaat aşamasında, birkaç firma parsellerinin tesviye etti duvarlarını yaptı, projelerini hazırlıyor ruhsatlara başvuracak. Tabii bir buçuk seneden beri yaşadığımız bu pandemi ortamı da bazı şeylerin değerlendirilmesi hususunda yatırımcıları frenliyor doğal olarak. Ama yatırımcıların bu OSB’ye olan ilgisi bu pandemi sürecinde bizim tahmin etmediğimiz boyuttaydı. Oldukça iyi sayılarda arsa tahsisleri yapıldı. Her sene de inşaat mevsiminde OSB’miz altyapı inşaatlarına devam ediyor. İZKA’dan alınan hibeyle yapılan altyapıların görülmesiyle birlikte bölgeye yatırımcılar geldi, biz onlardan elde etmiş olduğumuz arsa tahsisleri ile diğer altyapıları da yapmaya başladık. Bu altyapıların yapılmaya başlanması ile birlikte bölgenin tamamında yapılan çalışmalarla birlikte yeni yer talepleri oldu. Bu döngüsel bir şekilde devam etmekte.” (SBG-OSB-8)

“Bizim toplamda 41 tane sanayi parseli var. O kırk bir tane sanayi parseli de 34 tane firmaya tahsis ediliyor. İki parselimizde şu an boş. 22 parselde üretim var. Beş tane parselde inşaat çalışmaları bitmek üzere. Geri kalan parsellerden iki tanesi boş olmak kaydıyla inşaat ve proje aşamasında. Yani bir aksilik olmazsa, ülkede tekrar bir ekonomik dalgalanma olmazsa 2023 yılının sonuna doğru bizim parsellerimizdeki üretim anlamında doluluk oranı %100 olur. (SBG-OSB-6)

4.4.3. İstihdama Etki

Programlar kapsamında değerlendirilen istihdam iki türlü gerçekleştirilmiştir. İlki proje bazlı geçici istihdamdır:

“Solar kurutma tesisimizi devreye aldığımızda cihazların bilinçli bir operatör tarafından kullanılması gerekiyor. Cihaz otomatik programlar üzerinde çalışabiliyor ama tabii ki bunun bakımı, kontrolü, acil müdahalesi gibi durumlarda bizim burada istihdam sağladığımız yeni iki kişi var. İki personelimiz de bu projeden sonra geldi. Bu şekilde bir istihdama da faydası oldu. (SBG-OSB-2)

Proje boyunca geçici olarak istihdam edilen personelin proje sonrasında da kurumda çalışmaya devam ettiği görülmüştür.

“Projenin uygulanması sırasındaki tüm işlemleri kalınma ajansı ile eş güdümlü olarak yapabilmemiz için bir proje koordinatörü istihdam edilmesini öngördük. Ücreti bu proje kapsamında ödendi proje süresince. Ondan sonra proje tamamlandıktan sonra da bu personelimizi çalıştırmaya devam ettik, ücretini biz OSB bünyesinde ödüyoruz.” (SBG-OSB-8)

Bu durumun en önemli avantajı proje yazma ve uygulama aşamalarını deneyimlemiş personelin kurumda çalışmaya devam etmesi, proje kültürünün yaygınlaşması ve personel arasında aktarılmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca yeni projelere başvurma konusunda da bir avantaj olarak ele alınabilmektedir.

Proje kapsamında inşa edilen tesisin kapasitesinin artırılması istihdama da olumlu yönde etki etmektedir:

“Eskiden arıtma tesisimizde 3-4 kişi çalışıyormuş, şu anda 6 kişi çalışıyor. Arıtma tesisi kapasitesi artınca

burayı fazla sanayicii tercih etti. Biz de o açığı kapatmak için yeni personel aldık. Satın alma departmanında bir kişi varken iki kişi olmuş. Bu şekilde projenin kurumumuzdaki mevcut istihdama da dolaylı etkileri oldu.” (SBG-OSB-4)

Programlar kapsamında etki görülmesi beklenen en önemli boyutlardan biri ise proje bazlı istihdamların ötesinde, firma ve yatırımcı sayılarındaki artışla ilişkili olarak OSB bünyesinde meydana gelen toplam istihdam oranlarındaki değişimlerdir. OSB'lere yapılan yatırımların artmasıyla SBG MDP kapsamında desteklenen tüm kurumların istihdam oranlarında artış meydana gelmiştir. 2020 yıl sonu itibarıyla firmalardaki istihdam sayıları Şekil 15'te görüldüğü gibidir. Proje öncesinde altyapısı tamamlanmayan 2 OSB'nin projelerin bitiminde altyapı çalışmalarını tamamladığı ve istihdam alanı yaratma potansiyeli kazandığı görülmektedir.

TABLO 2. SBG Programında Proje Gerçekleştiren Kurumların İstihdam Sayıları (2015-2020) ve Toplam İstihdam Artışına Katkıları

Yıl	2015	2020	İstihdam artışı	Toplam istihdam artışına katkı
SBG-OSB-1	4000	15000	11000	47,1
SBG-OSB-2	600	4813	4213	18,0
SBG-OSB-3	26400	28600	2200	9,4
SBG-OSB-4	2218	3912	1694	7,2
SBG-OSB-5	871	2388	1517	6,5
SBG-OSB-6	0	1500	1500	6,4
SBG-OSB-7	40	750	710	3,0
SBG-OSB-8	49	590	541	2,3
Toplam	34178	57553	23375	100,0

İzmir genelindeki istihdam oranında 2015 ve 2020 yılları arasında %2,9 oranında bir düşüş olduğu görülmektedir. 2015 yılında %50,9 olan istihdam oranı 2020 yılında %48,7'a gerilemiştir.16 Buna rağmen,

2015 yılında toplam istihdamın %32,0, 2020 yılında ise istihdamın %33,4'ünü oluşturan sanayinin payı artmaktadır. Tablo 2'de SBG MDP kapsamında proje gerçekleştiren 10 kurumdan 8'ine ait istihdam

sayıları, artış oranları ve OSB'lerin toplam istihdam artışı içindeki payları sunulmuştur. İzmir genelinde sanayi alanındaki istihdam oranının artışına paralel olarak, program kapsamında desteklenen OSB'lerin istihdam oranlarında da artış olduğu görülmektedir. 2015 yılında sanayi alanındaki istihdamın %7,2'sini SBG MDP kapsamında desteklenen OSB'ler oluştururken, 2020 yılında bu oran %11,6'ya yükselmiştir. Bu istihdam artışında rol oynayan birçok faktör bulunmaktadır. "OSB'lere Yapılan Yatırımları Etkileyen Faktörler" başlığında incelenen faktörlerin yanı sıra, İZKA dışında gerçekleştirilen teşvik ve programlarının, OSB'lerin mevcut mali ve beşerî kaynaklarının OSB'lere yapılan yatırım ve firma sayılarını etkilediği görülmüştür. Ancak etki değerlendirme çalışması kapsamında gerçekleştirilen nitel görüşmeler, programın istihdama olan doğrudan ve dolaylı katkısı hakkında değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. OSB'lere Yapılan Yatırımları Etkileyen Faktörler başlığında da incelendiği üzere, altyapının güçlenmesi bölgedeki yatırımların artmasının en temel sebeplerinden biridir. Bu anlamda SBG MDP'nin kurumların altyapılarını güçlendirerek yatırım ve firma sayılarının artmasına dolayısıyla istihdam alanları yaratılmasına etkisi olduğu görülmektedir.

"İstihdam çok önemli, bölgemiz için ayrıca önem taşıyor çünkü çok ciddi bir işsizlik var. Bu işsizlik oranı da bu fabrikaların kurulmasıyla ortadan kalkacak. İlçemizin nüfusu bugün 135.000 kişi. Burada kırk beş fabrikanın faal halde çalıştığını, ortalama elli kişi çalıştırdığını düşünürsek bölge için çok ciddi bir istihdam sağlanıyor." (SBG-OSB-9)

"Proje öncesinde yirmi beş, otuz tane istihdam vardı bölgede. Şu anda ise 1000 kişi. Eğer pandemi koşullarının oluşturmuş olduğu ekonomik sıkıntılar olmasaydı şu anda faaliyet dahilinde olan tesis sayısı dört ya da beş değil de, rahatlıkla on beş civarı olurdu diyebilirdim." (SBG-OSB-8)

"Biz idari işlerimizden aldığımız rakama göre bizim toplam bölge istihdam sayımız 2014 yılında 21500 imiş. 2021'de ise 27100'e ulaşmış. Biz projemizde 25000 civarı bir hedef koymuştuk.-Şu anda projemizdeki hedefimizi geçmiş durumdayız." (SBG-OSB-3)

"-Bu proje başlamadan önce istihdam sıfırdı. Çünkü daha inşaatlar yeni yeni başlamıştı. Bugüne geldiğimizde şu an yaklaşık 2000 kişilik bir istihdam var bölgede. Tüm parsellerde doluluk sağladığı zaman yani üretime geçildiği zaman hedef 5000'e ulaşmak." (SBG-OSB-6)

Bu artış yatırımcı sayısı ile ilişkilendirilmektedir ancak bölgede faaliyet gösteren firma sayısının yanı sıra yeni açılan firmanın niteliği ve kapasitesi de istihdamı etkileyen önemli bir faktördür.

"Aslında istihdam artışı mevcut firmaların kapasitelerinin arttırılmasıyla elde edilen bir rakam. Yeni gelen tesislerin sayısına baktığımız zaman çok değişen bir sayı yok ama mevcut tesislerin kendi kurumsal kapasitesinin arttırılmasıyla istihdam artışı yaşadık. Firma sayısı ve istihdam sayısı birbirini etkilese de çok bağlı olduklarını söyleyemeyiz, tamamen sektörel bir şey. Örneğin bir makine endüstrisi 22 kişi çalıştırırken yeni bir gıda firması gelirse, bir de kuru gıda işleme gibi bir sisteme girdiğinizde bu 150'ye çıkabilir. Örneğin bir firma vardı 7 kişi çalışıyordu. O firma gitti ve yerine bir tekstil firması geldi, bu firmada şu anda 490 kişi çalışıyor. " (SBG-OSB-3)

SBG MDP ile benzer bir şekilde KSB MDP kapsamında ise, 4 projede kurum bazında geçici istihdam gerçekleştirilmiştir.

Projemiz bünyesinde koordinatör pozisyonunda bir mühendis arkadaşımız istihdam edilmişti. (KSB-KSS-3)

Proje koordinatörümüz vardı, peyzaj mimarı, yüksek mimar bir arkadaşımız proje süresince istihdam edilmişti. (KSB-KSS-2)

Proje bazlı istihdamlara ek olarak, artan firma sayısına bağlı olarak programın bölgedeki istihdam artışına olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir.

"Büfeler kiralandı, o büfelerde çalışanlar istihdam edilmiş oldu, ek bir alan yaratılmış oldu ve o spor alanının yakınlarına özel spor işletmeleri açıldı, o da dolaylı olarak istihdama katkıda bulunmuş oldu." (KSB-KSS-3)

Bir proje kapsamında ilgili bölgede istihdam sayısındaki artışın yanı sıra yeni istihdam alanları yaratıldığı görülmüştür.

“Proje hayata geçmeden önce yaklaşık %30’u dolu olan sanayi alanında bugün %70-%80 civarında bir doluluk mevcut. Tesislerimizin %30’undan fazlası yeni açılan tesisler. Projemiz sayesinde yeni iş kuracak olanlar için yeni alanlar açmış oldu. Yani hem bizim şehrimizin içindeki dağınık olan, farklı noktalarda olan kişileri sanayi alanında toplamış olduk; hem de yeni açılacak olan kişilere yeni kapılar açmış olduk. Bu anlamda istihdamı %50’lere yakın arttırdığımızı da söyleyebilirim.” (KSB-KSS-1)

4.4.4. Maliyet ve Katkı Payı Ödemelerine Etki

Projelerin işletme yatırım maliyetlerini düşürdüğü veya ekonomik dalgalanmalara rağmen maliyet artışını engellediği tespit edilmiştir.

“Projemiz ilk yatırım maliyetlerini düşürdü, bundan sonraki aşamada işletme maliyetlerini de. Yani bizim merkez su arıtma kapasitemizin, mevcut işletme kapasitesi arttıkça-ki bu projeye de onu sağlamış olduk- mevcut işletme maliyetlerinin düşüşünü sağladık. Tabii dolar bazında da bir azalış sağlamışız. Bizim aldığımız bütün her şey dolara endeksli olduğu için, 2014’te 60 Kuruş olan maliyet şu anda 2.23 TL. Hemen hemen 3.9 katı kadar bir artış var, ama sanayiciye arıtma maliyetinin artışı yaklaşık 3.6-3.5 katı gibi bir rakamda gerçekleşmiş oluyor Yani yedi yılda dolar bazında gerilemişiz, enflasyon bazında aldığımız zaman çok çok daha gerilerde. Yani yarılarına kadar düşecek bir maliyet azaltımı var.” (SBG-OSB-3)

“Atık su arıtma giderlerini 2.5 TL’den faturalandırıyor-duk ama bize olan maliyeti daha yüksekti. Birim atık su maliyeti biz taşırken 5 TL civarındaydı. Çünkü vandanjör aldık, personel vardı, yakıt vb. giderlerimiz vardı. Oraya taşımının yanında, bir de taşıdığımız OSB’ye de 0.5 TL oranında bir arıtma bedeli ödüyorduk. Şu anda 2,5 TL bize maliyeti. O zaman 5 TL’ydi şu anda 2.5 TL.” (SBG-OSB-5)

Program kapsamında atık su arıtma tesisi faaliyete geçiren kurumlarda görüldüğü üzere arıtma maliyetleri ile tesis kapasitesinin artmasının ters orantılı olduğu belirtilmiştir.

“Bu projenin yazıldığı tarihte arıtma maliyeti m3’ü 2,75 TL idi. Yaklaşık 5 yıl olmuş. Şu anda 3,50-4 Türk lirası

birim arıtma maliyetim var. Ancak döviz kuru vb. şartları göz önüne alırsak bu iyi bir oran. Mesela bu arıtma tesisi olmasaydı belki bu 6’lara, 7’lere çıkabilirdi. Çünkü arıtma tesisinin kapasitesi ne kadar fazla olursa, arıtma maliyeti o seviyede düşük olur. Bizim OSB’imizde proje sonrası birim atık su arıtma maliyetindeki düşüşten kesinlikle bahsedilebilir.” (SBG-OSB-4)

4.5. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kriteri kısaca programın net faydalarının ne ölçüde devam ettiğinin veya devam edeceğinin değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir. Programın sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi sırasında projelere sağlanan desteğin sonlandırılmasının ardından projeler ile hedeflenen faydanın halen sürüyor olması ve kurumların bu devamlılığı negatif etkileyecek durumlara karşı çözümler üretebilme yetkinliği tartışılmıştır.

Sürdürülebilirlik bağlamında, program kapsamında desteklenen projelerin kurumlarda farklı bir projeye dönüşüp dönüşmediği, faydalanıcı ve uygulayıcılar için sistematik bir hale gelip gelmediği, kurum kültürü ve organizasyonu açısından köklü bir değişime sebep olup olmadığı sorgulanmıştır.

Altyapı projeleri yapıları itibarıyla uzun soluklu projeler olduğu için bu durum sürdürülebilirlik üzerine olumlu bir etkiye sahiptir. SBG MDP kapsamında gerçekleştirilen altyapı çalışmaları, OSB’lerin kendi kaynaklarıyla desteklenebilir hale gelmiştir. Programın, OSB’lerde mevcut yatırım ve istihdam artışını teşvik ettiği ve programın oluşturduğu itici güç sayesinde bu etkinin sürdürüldüğü görülmektedir.

“Yolu kazdık sağlamlaştırdık, yağmur suyu hattını yaptık, pis su hattını yaptık, temiz su şebekesini yaptık, elektrik iletişim kanallarını ve internet iletişim kanallarını yaptık. Ondan sonra bizim bütçemizde projemiz de tamamlandı. Daha sonra yapmış olduğumuz parsel satışlarından elde ettiğimiz gelirle o güzergâhtaki geri kalan işleri tamamladık, kaldırımın asfaltlamasını yaptık. Asfaltlama işleri ve üstyapı işlerini kendi bütçemizde

yapmış olduk. Bence bir aracı hareket ettirebilmek için bir güç lazım. O araç hareket ettikten sonra ivmelenmeye başladıktan sonra o aracın hareketini devam ettirebilmek daha kolay oluyor. Bizim buna ihtiyacımız vardı. Kalkınma Ajansı'ndan elde ettiğimiz hibeyle biz bunu başardık. Yani burada bir çalışma yapıldı. O an altyapı ihtiyacının ne kadarının karşılandığı önemli değil, o tek başına hiçbir şey karşılamaz. Çünkü bütün altyapı bir bütün olarak bir anlam ifade eder. Önemli olan bizim ivme kazanmamızdı.” (SBG-OSB-8)

Aşağıdaki alıntılarda görüldüğü üzere, iki program kapsamında da ihtiyaca yönelik tasarlanan ve planlandığı şekilde uygulanan projelerde, çıktıların hala kullanıldığı ve faydasının devam ettiği belirtilmiştir:

“Yol demek bir OSB için her şey demektir Altı yedi yıl geçmesine rağmen biz yollara daha bir tadilat yaptık. Yani bizim ihtiyacımız olmadı işçilik çok güzel oldu. Bazen bakarsın işte caddelerde sokaklarda yol yapılır ya malı bohça gibi olur. Biz o kadar ekstra işçilik çıkmasına rağmen bizim yollarımıza bakıldığı zaman hala düzgün bir şekilde koruyor kendini. Yani bu proje teknik anlamda bizim tüm ihtiyacımızı karşıladı diyebiliriz. Çünkü gerçekten de işin kuralına uygun bir imalat yapıldı burada. İZKA'da bunu da kontrol etti bu arada. Atıyorum 15 cm bir tabaka vardır onu 14 cm yaptırmadı ya da 16 yaptırmadı. Yani her şey kuralına uygun yapıldı. O yüzden bizim yaptığımız bu proje tamamıyla tüm ihtiyaçlarımızı karşıladı ve karşılamaya devam ediyor. Uzun yıllar da devam eder.” (SBG-OSB-6)

“2017'nin sonu 2018'de bitti. Şu an 3 yıldır sanayiyle ilgili vatandaşlarımızdan bize herhangi bir tekrar yol yapımı ya da yolun bozulmasıyla ilgili bir talep alamıyoruz.” (KSB-KSS-1)

Özellikle KSB MDP'de faaliyet gösteren kurumların yürüttüğü projelerin istihdam artışına, bölgenin tanınırlığının artması ve dolayısıyla ilçeler arası gelişmişlik farkının azalmasına olumlu yönde katkıda bulunduğu görülmektedir.

“Dükkan sahipleri bundan öncesinde kiraya verecek esnaf bulamazken bugün için kira taleplerinde artışlar oldu. Boş olan dükkanlar dolmaya başladı, daha düşük miktarlarda kiraya verenler buralardan kiralamaya başladılar. Aynı zamanda yatırım amaçlı bu yerlerden satın

alımlarda artış yaşandı. Yatırımcılar boş olan dükkanlardan satın alma yoluyla yatırımlarını bu yöne çevirmeye başladılar.” (KSB-KSS-1)

Diğer sanayi bölgeleriyle kıyaslandığında kurumların bilinirliği ve rekabet edebilirliği de artmıştır. Bu anlamda SBG MDP'nin, bölgedeki diğer sanayi bölgelerinin de benzer projeler geliştirerek atılımlar yapmasına öncülük etme potansiyeli olduğu söylenebilir:

“Civardaki sanayi sitelerinde bu denli bir iyileştirmeyi biz görmüyoruz. Bölgemizin sanayisinin tanımlanan birliği anlamında bir katkısı oldu, o gözlenir bir katkı. Diğer sanayi siteleri içinde aslında bir öncülük etmiş olduğumuzu da düşünüyorum. Civardaki, komşu ilçelerdeki sanayi sitelerinin arasında da bir fark yaratıldığını gözlüyorum.” (KSB-KSS-3)

SBG MDP kapsamında görüşme yapılan 9 kurumdan 1 tanesi projenin hemen bitiminde bütçe yetersizliğinden dolayı kısmen gerçekleşen yol altyapısını günümüzde tamamlamıştır.

Projelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını olumsuz yönde etkileyen birçok faktör bulunmakla beraber, SBG MDP için temel faktörün bütçe yetersizliği olduğu gözlemlenmiştir. Gerek istihdam gerek yatırım ve doluluk oranlarını etkileyen altyapı bileşenlerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiğinin altı çizilmelidir. Program çerçevesinde hedeflenen çıktıların sürdürülmesi altyapının tüm bileşenlerinde meydana gelen iyileştirmelerle gerçekleşebilir. Sürdürülebilirliğin tanımından yola çıkarak, programlar kapsamında desteklenen kurumlar altyapılarını güçlendirerek, bölgedeki yatırımların da artmasıyla projelerini sürdürebilir kılmayı başarmışlardır. Altyapı eksikleri bulunan kurumların ise projeden sonra kendi imkanlarıyla tamamlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. OSB'lere yapılan yatırımların doğası gereği etki ve fayda alanının genişliği düşünüldüğünde, sanayi bölgelerini destekleyecek proje ve programların teşvik edilmesi önemli olacaktır. Kurumların altyapı ihtiyaçları devam etse dahi Kalkınma Ajansı desteğiyle ivme kazanıp projelerin bölgeye uzun vadeli etkisi olduğu görülmektedir. SBG MDP Projelerin genellikle ihtiyaca yönelik tasarlandığı, etkili fizibilite çalışmalarının ürünü olduğu, dolayısıyla da sürdürülebilirliklerinin

güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Program, altyapısını tamamlayan OSB'lerde yenilenebilir enerji ve çevre önceliği kapsamında yürüttükleri projeler sayesinde sürdürülebilir çevre anlayışının yaygınlaşması konusunda az sayıda projede de olsa, nitelik olarak önemli bir katkı sunmuştur:

“Tamamen çevreye zararlı malzemelerle dolu bir alanımız mevcuttu. Bu alan tamamen temizlendi ve kullanıma açıldı. Bunlar da atığı minimize etmekle ilişkili. Siz bu alanları minimize etmeseydiniz bu alanlar yine değerlendirilemeyecek, ülke ekonomisinde faydalı olmayacaktı. Biz burada devasa bir çamur yığını bu şekilde düşük bir enerjiyle kurutmuş oluyoruz. Hem çevreci bir yapısı var, hem bizim daha az enerji kullanarak daha kuru bir çamur elde etmemizi sağlıyor ve yapılan monodeponiyi minimize ettiğimiz noktada yatırımlarımıza daha uzun vadeli bakabilmemizi sağlıyor mali açıdan. Diğer yandan da çevre açısından koku sorununu da çözmüş olduk.” (SBG-OSB-2)

Yine de, gerek SBG, gerek de KSB MDP'leri kapsamında desteklenen projelerin “sürdürülebilir çevre” bilincini yaygınlaştırmakta diğer boyutlarla kıyaslandığında zayıf bir etki gözlemlenmiştir. Programların tasarımı aşamasında başvuracak projelerin enerji ve çevre dostu olacak şekilde tasarlanması teşvik edilmelidir. Ayrıca atık su arıtma, katı atık, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi, temiz üretim alanlarının yaygınlaştırılmasına yönelik ek önlemler alınması gerektiği söylenebilir.

“Projelendirme çok önemli. Eksiği de görmek lazım. Proje kapsamında yapılan aydınlatmalar bence körü körüne yanmamalıydı. Bu devlet için, millet için, herkes için büyük zarar, enerji kaybı. Mesela projelendirilirken sensörlü aydınlatmalar olabilirdi, güneş enerjisiyle kimisi yanabilirdi. Akşam ben buraya bir geliyorum, bütün ışıklar yanıyor. Olmaması lazım. Onu bir şekilde biz çözdük. Bazı noktaları kapattık ama projelendirme aşamasında bu daha farklı projelendirilerek daha enerji dostu, ekonomik çözümler üretilebilir. Hiç zor değil. İşin açıkçası başta cebinden bir para çıkıyor. beş yılda kendini amorti ediyor. Bunun çok önemli ve gerekli olduğunu düşünüyoruz.” (SBG-OSB-9)

İki mali destek programının benzer öncelikleri olmasına rağmen desteklenen projeler, gerek bütçe gerek de proje ölçeği açısından farklılaşmaktadırlar. Proje çıktılarının sürdürülebilirliği değerlendirildiğinde, SBG programında yürütülen proje çıktılarının daha uzun vadeli ve faydası devam eden çıktılar olduğu görülmektedir. Ancak KSB programında desteklenen projelerin etkilerinin sürdürülebilir olsa da, çıktılarının OSB'lere kıyasla daha kısa vadeli yararlar sağladığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5.

Sonuç ve Öneriler

2014 ve 2015 yıllarında çağrısına çıkılan SBG ve KSB MDP'nin etki değerlendirme çalışması kapsamında elde edilen bulgular ilgililik, etkililik, etki ve sürdürülebilirlik temelinde değerlendirme yapılarak incelenmiştir. SBG ve KSB Mali Destek Programı çerçevesinde desteklenen projelerin program bazında önceliklendirilen alanlarla ve bölgenin kalkınma planı ve stratejileri ile uyumu ilgililik kapsamında değerlendirildiğinde, program önceliklerinin 2010-2013 ve 2014-2023 İZBP'larında belirlenen gelişme eksenleri ve bu başlıklar altında bulunan stratejik öncelikler ve hedefler ile uyumlu bir şekilde tasarlandığı belirlenmiştir. Ayrıca hedeflenen faydalanicıların ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve program önceliklerinin belirlenmesi için İZKA tarafından hazırlanan Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (2013)'nda elde edilen bulgular göz önüne alınmıştır. SBG Mali Destek programı ile desteklenen projelere bakıldığında program kapsamında sanayi bölgeleri için kritik öneme sahip altyapı bileşenleri, arıtma tesisi ve katı atık bertarafı konusundaki eksikliklerin giderilmesine odaklanıldığı görülmektedir. Bu sebeple SBG programında projeler daha çok 1. öncelikte yoğunlaşmıştır (5 proje). Enerji ve alternatif enerji altyapısının iyileştirilmesi önceliği altında dört proje yer almaktadır. Ayrıca programda 3. önceliği hedefleyen 2 proje ve 5. önceliği hedefleyen 1 proje bulunmaktadır. KSB programı kapsamında yürütülen 4 projenin tamamı 2.öncelik alanında belirtilen çevre düzenlemesine odaklanmıştır. Ayrıca projelerin 1'inde 3. öncelik olan atıksu altyapısı, 1'inde 5. önceliğe yönelik geri dönüşüm, 2'sinde ise 1. öncelik ile ilgili olarak ortak kullanıma yönelik altyapı iyileştirme çalışmaları yürütülmüştür. Desteklenen projelerin konuları ve

yürüttüğü faaliyetler ilgililik kriteri ekseninde incelendiğinde program başarılı olarak değerlendirilebilir. Ancak bölgesel strateji belgelerinde belirtilen ihtiyaçlar ve öncelikler göz önüne alındığında iki program kapsamında yenilenebilir enerji ve geri kazanım, geri dönüşüm, yeniden kullanım ve endüstriyel simbiyozla olanak verecek ortak sistemlerin geliştirilmesi önceliğini hedefleyen proje başvurusunun olmadığı görülmektedir. Bu öncelik kapsamında başvurunun alınamamasının en önemli sebeplerinden birinin proje destek çağrısının yayınlandığı dönemde kurumların temel altyapı düzeyinde ihtiyaçlarının öncelikli olmasıdır. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler bu konuda bir değişim yaşandığını göstermektedir. Günümüzde temel altyapılarını tamamlamış olan kurumların güneş enerjisi, biyogazdan enerji üretimi, yağmur süngeri kullanımı ve atık suyun yeniden kullanımı gibi alanlarda fizibilite ve ARGE çalışmaları sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Bu anlamda hedef bölgenin ihracat kapasitesinde artış sağlamaya yönelik olarak yeşil üretim/ekonominin geliştirilmesi, kaynakların etkin kullanılması ve atıkların değerlendirilmesi ve enerji temini ile ilgili açılacak destek programlarına ilginin devam etmesi beklenebilir.

Bunun yanı sıra temel altyapı konularında proje geliştiren ve program öncesinde faal olmayan 2 OSB'nin faaliyete geçtiği ve doluluk oranlarının yükseldiği ve istihdam potansiyelinin arttığı görülmüştür. Söz konusu OSB'lerin programın başladığı tarihlerde temel altyapı konusunda belli ölçüde ilerleme kaydettiği ve alınan desteğin faaliyete başlama sürecini hızlandırdığı görülmüştür. Dolayısıyla proje seçiminde temel

altyapısını belli oranda gerçekleştirmiş olan OSB'ler için programın ivme sağladığı belirlenmiş olup, bundan sonraki programlarda da temel altyapının belli ölçüde tamamlanmış OSB'ler için pozitif yönde ayrımcılık sağlanmasının yararlı olabileceği kanaatine varılmıştır.

SBG MDP kapsamında projelerin öncesinden günümüze kadar, 2 projede doluluk oranı iki katından fazlasına yükselmiş, 3 projenin doluluk oranında-%25,0-%45,0birim artış, 3 projede ise -%4,0-%20,0birim artış olduğu tespit edilmiştir. OSB'lerdeki altyapının güçlenmesi bölgedeki yatırımların artmasının en temel sebeplerinden biridir. Bu anlamda SBG MDP'nin OSB'lerin altyapılarını güçlendirerek yatırım ve firma sayılarının artmasına dolayısıyla istihdam alanları yaratılmasına olumlu yönde etkisi olduğu görülmektedir.

KSB programında faaliyet gösteren kurumların yürüttüğü projelerin, KSS doluluk oranları ile istihdam artışı, bölgenin tanınırlığının artması ve dolayısıyla ilçeler arası gelişmişlik farkının azalmasına olumlu yönde katkıda bulunduğu belirlenmiştir.

Altyapı projelerinin, yapıları itibariyle uzun soluklu projeler olmasının sürdürülebilirlik üzerine olumlu bir etkisi olduğu görülmüştür. SBG MDP kapsamında gerçekleştirilen altyapı çalışmaları, OSB'lerin kendi kaynaklarıyla desteklenebilir hale gelmiştir. Programın, OSB'lerde mevcut yatırım ve istihdam artışını teşvik ettiği ve programın oluşturduğu itici güç sayesinde bu etkinin sürdürüldüğü görülmektedir. SBG programı kapsamında yeni yapılan veya kapasite artışına gidilen AAT tesisleri sayesinde atıksuların deşarj kriterlerinde önemli ölçüde iyileşme sağlanarak çevresel sürdürülebilirliğe de olumlu yönde katkı sağlanmıştır. Ancak 1 proje kapsamında arıtılan atıksulan sulama amacıyla kullanılması yönündeki projenin yasal mevzuata uygun arıtma verimini sağlamaması nedeniyle bu hedefin gerçekleştirilemediği belirlenmiştir. Bu da başvuru öncesinde yapılan fizibilite çalışmasının daha detaylı ve yasal mevzuat ile izinleri de içine alacak şekilde detaylandırılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Ajans tarafından sağlanan mali desteklerin daha verimli ve etkin bir şekilde tasarlanması ve

uygulanmasına yönelik planlamaların yapılması için öneriler de şu şekildedir:

- Program kapsamında desteklenecek projelerde odaklanılacak alanların ve önceliklerin daraltılması, il ve ilçelerin yapısı, ihtiyaç ve gelişme potansiyelleri doğrultusunda program önceliklerinin özelleştirilmesi,
- OSB'lerin ihtiyaçları farklı düzeyde olabileceği için temel altyapının geliştirilmesi ile yenilikçi ve inovatif uygulamalara yönelik programların ayrı ayrı planlanması, başvuru koşullarının bu bağlamda özelleştirilmesi,
- Kurumların kendi bütçeleriyle veya diğer ulusal ve uluslararası destek programları başta olmak üzere alternatif finansman kaynaklarıyla gerçekleştirebilecekleri projelerden ziyade, daha büyük ve yaygın etki yaratmak amacıyla kurumlar arasında iş birliğini zorunlu kılacak, kurum bütçelerinden karşılanmayan ve başka programlarca desteklenmeyen inovatif ve sürdürülebilirliği yüksek projelere odaklanması,
- Program çağrı dönemlerinden bağımsız olarak, düzenli ve sürekli bir biçimde kurumlara yönelik yeni fikir geliştirme ve proje tasarlama konularında vizyon ve kapasite geliştirici faaliyetlerin uygulanması,
- Program çağrısıyla birlikte kurumlara nitelikli proje tasarımı konusunda birebir rehberlik sağlanması; proje hazırlama ve yönetme konularını kapsayan uygulamalı eğitimlerin sürekli ve düzenli bir biçimde ilçelerde de uygulanacak şekilde yaygınlaştırılması,
- Proje başvuru formlarının, başvuru sahipleri tarafından kolaylıkla doldurulacak ve başvuru sahibini ve projeyi en iyi tanımlayan unsurları içerecek biçimde revize edilmesi ve basitleştirilmesi,
- Altyapı projeleri için ön hazırlık çalışmalarının detaylı fizibilite şeklinde hazırlanması ve yasal mevzuat ve işletme döneminde gerekli olan izin süreçlerini de kapsayacak şekilde hazırlanması, teknik şartnamelerin kritik özellikleri yansıtacak şekilde hazırlanması gerektiği konusuna özellikle dikkat çekilmesi,
- Projelerin tasarlanması aşamasında ve sözleşme

öncesinde kurumlarla daha yakından çalışarak ve gerekli yönlendirmeleri sağlayarak proje uygulamasında değişiklik ihtiyacının en aza indirilmesi,

- ▶ Proje sözleşmeleri imzalanmadan önce kurumlarla birebir çalışarak projelere yönelik mevcut ve olası kurumsal ve uygulama risklerinin belirlenmesiyle proje fesih olasılığının en aza indirilmesi,
- ▶ Projelerin süresi içinde tamamlanması ve kapanış aşamasında ihtiyaç duyulan evrakların zamanında temin edilmesi için kurumların gerekli tedbirleri almalarının sağlanması,
- ▶ Projelerin desteklenmesi sürecine ilişkin etkin bir izleme ve rehberlik mekanizması oluşturularak, projelerin başarıyla yürütülmesinin ve çıktıların sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- ▶ Proje hazırlık, planlama ve uygulamasında hedef grup ve nihai yararlanıcıları ve bölgesel aktörleri de içine alacak daha etkin katılımcı yöntemleri tercih eden kurumlara pozitif yönde ayrımcılık sağlanması,

- ▶ Program izleme verilerinin zaman serileri oluşturacak şekilde toplanmasını sağlayacak bir sistemin ve veri tabanının geliştirilerek kullanıma alınması,
- ▶ Ajans desteğiyle yürütülüp başarıyla sonuçlanan projelerin sonunda elde edilen çıktıların ve sonuçların tanıtıldığı fuar ve etkinliklerin düzenlenmesi; çıktı, etki ve başarı öykülerinin yerel ve ulusal medyada daha etkin duyurulması,
- ▶ Projesi tamamlanan kurumlarla iletişimin ve izlemenin sürdürülmesi ve proje sonuçlarının sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik ihtiyaçlarının tespit edilmesiyle gerekli rehberlik ve yardımların sağlanması.

EK 1: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU YÖNERGESİ

2014 YILI SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ALTYAPI (SBG) VE 2014 YILI KÜÇÜK ÖLÇEKLİ SANAYİ BÖLGELERİNİ GELİŞTİRME (KSB) MALİ DESTEK PROGRAMI ETKİ DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORU YÖNERGESİ

KURUM ADI	
PROJE KODU	
GÖRÜŞÜLEN KİŞİ	
GÖRÜŞMECİ	
GÖRÜŞME TARİHİ	

BİLGİLENDİRME VE ONAM METNİ

İZKA tarafından desteklenen 2014 Yılı Sanayi Bölgelerini Geliştirme Küçük Ölçekli Altyapı (SBG) ve 2014 Yılı Küçük Ölçekli Sanayi Bölgelerini Geliştirme (KSB) Mali Destek Programı'nın etki değerlendirme çalışması kapsamında projelerin etkileri, güncel durumları, kurumların mevcut ihtiyaçları üzerine İZKA desteğiyle projeler gerçekleştirmiş faydalanıcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmaktadır. Görüşmeler yaklaşık olarak 1 saat sürmektedir. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Görüşleriniz ileride oluşturulacak destek programlarının içeriğine katkıda bulunacaktır. Vakit ayırdığınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

A. PROJE HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE ARKA PLAN

1. Kurumunuzdaki pozisyonunuzdan, projenizden ve projedeki rolünüzden kısaca bahseder misiniz?

B. İLGİLİLİK

2. Bu programa başvuru amacınız neydi?
3. Hedef kitlesi ve nihai yararlanıcılar kimlerdi?
4. Projenizin öncelikleri nelerdi? Önceliklerin belirlenmesinde esas alınan ölçütler nelerdi? Sizce proje öncelikleriniz kurumunuzun öncelikleriyle uyumlu mu? Hangi açılardan, açıklayınız.

C. ETKİNİN BELİRLEYİCİLERİ

5. Projenizin uygulama öncesinde ihtiyaç tespiti/fizibilite için herhangi bir çalışma veya ön hazırlık yürütüldü mü? Evetse, bu çalışmalar nelerdi?
6. Proje hazırlık aşamasında hedef kitlenin/son kullanıcının fikri alındı mı? Hedef kitlenin ihtiyaçları/talepleri projeye nasıl yansıtıldı?
7. Elinizde ihtiyaçlarla uyumlu halihazırda yazılmış projeler var mıydı yoksa açılan mali destek programına göre mi proje yazıldı?
8. Proje kapsamında herhangi bir kurum/kuruluşla resmi ortaklık veya diğer iş birlikleri yapıldı mı? Yapıldıysa hangi kurumla ve ne tür bir iş birliği gerçekleştirildi? (Proje vb. konularda danışmanlık, mal/hizmet alımı, farklı mali destekler, vb.) Bu iş birlikleriniz günümüzde devam ediyor mu?
9. Hazırlık, proje yazım ve uygulama aşamasında karşılaşılan zorluklar nelerdi? Bu zorlukların üstesinden gelmek için neler yapıldı?
10. Projenizin tanıtımı ve çevrede bilinirliğinin duyurulması için faaliyetler gerçekleşti mi? (Gerçekleştiyse yürütülen faaliyetler nelerdi (Toplantı, Seminer, Konferans, Sergi, Çalıştay, Organizasyon, Sosyal Medya Vb.)? Bu faaliyetler günümüzde de devam ediyor mu? (Gerçekleşmediyse) Neden gerçekleştiremediniz?

D. ETKİLİLİK VE PROJE ÇIKTILARI

Yol

11. OSB/KSS içindeki ve OSB/KSS-şehir arasındaki yolun altyapı durumunu ve yeterliliğini değerlendirir misiniz? (Yolun uzunluğu, malzemesi, ihtiyacı karşılama oranı (%))
- Projenin hemen öncesinde yol altyapı durumu nasıldı?
 - Projenin hemen bitiminde altyapı durumu nasıl değişti?
 - Projeniz tamamlandıktan sonrasında yeni yol inşası/düzenleme çalışması gerçekleştirildi mi? Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? Yol altyapısına yönelik şu anda ihtiyaçlarınız var mı?

Su

12. Yeni inşa/rehabilite edilen içme suyu dağıtım hattı yeterlilik durumu (uzunluğu, niteliği vb.)
- Projenin hemen öncesinde içme suyu altyapısı/dağıtım hattı nasıldı?
 - Projenin hemen bitiminde neler yapıldı, nasıl değişti?
 - Projeniz tamamlandıktan sonrasında su altyapısına yönelik çalışma gerçekleştirildi mi? Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? Bu konuda şu anda ihtiyaçlarınız var mı?
13. Yağmur suyu toplama hattı yeterliliği (uzunluğu vb.)
- Projenin hemen öncesinde yağmur suyu hattının durumu nasıldı?
 - Projenin hemen bitiminde neler yapıldı, nasıl değişti?
 - Projeniz tamamlandıktan sonrasında bu konuda bir çalışma gerçekleştirildi mi? Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? Bu konuda şu anda ihtiyaçlarınız var mı?
14. Su kaynağının depolama hacmi, yeterliliği (ihtiyacı karşılama oranı (%))
- Projenin hemen öncesinde su depolama kaynağınızın durumu nasıldı?
 - Projenin hemen bitiminde bu konuda neler yapıldı, nasıl değişti?
 - Projeniz tamamlandıktan sonrasında bu konuda bir çalışma gerçekleştirildi mi? (Kapasite artırımı vb) Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? Bu konuda şu anda ihtiyaçlarınız var mı?

Kanalizasyon Sistemi

15. Projeniz kapsamında yapılan kanalizasyon sisteminin yeterlilik durumunu değerlendirir misiniz?
- Projenin hemen öncesinde kanalizasyon sisteminiz nasıldı? Mevcut ihtiyacın ne kadarını karşılıyordu?
 - Projenin hemen bitiminde hangi çalışmalar yapıldı? O dönem yeterlilik durumu nasıldı? Mevcut ihtiyacın ne kadarını karşılıyordu? (%) Öngörülen hizmet yılı/ömrü ne kadardı? İşletmelerin yüzde kaç kanalizasyona bağlanmıştı?
 - Projeniz tamamlandıktan sonrasında bu konuda bir çalışma gerçekleştirildi mi? Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? İşletmelerin yüzde kaç kanalizasyona bağlı? Kanalizasyon altyapısına yönelik şu anda ihtiyaçlarınız var mı?
16. Atık su boru hattının yeterlilik durumunu değerlendirir misiniz?
- Projenin hemen öncesinde
 - Projenin hemen bitiminde
 - Günümüzdeki durum
17. Deşarj noktası neresidir? (Atık suyu nereye boşaltıyorsunuz?)
- Projenin hemen öncesinde
 - Projenin hemen bitiminde
 - Günümüzdeki durum

Atık Su Artma Sistemi

18. Atık su arıtma tesisinin/sisteminin arıtma kapasitesi ve yeterlilik durumunu değerlendirir misiniz? Mevcut ihtiyacın ne kadarını karşılıyor? (%)
 - a. Projenin hemen öncesinde yeterli miydi?
 - b. Projenin hemen bitiminde bu konuda neler yapıldı? O dönemki ihtiyacı karşılıyor muydu?
 - c. Projeniz tamamlandıktan sonrasında bu konuda bir çalışma gerçekleştirildi mi? Günümüzdeki durumu değerlendirir misiniz? Mevcut ihtiyacın ne kadarını karşılıyor? Bu konuda şu anda ihtiyaçlarınız nelerdir?
19. Atık su arıtma sistemi proses yöntemi nedir?
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
20. Atık su geri kazanım/geri dönüşüm/yeniden kullanımı sağlıyor mu? Yeniden kullanılan atık/atık su miktarı nedir?
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
21. Sistemin öngörülen hizmet yılı/kademeler nelerdir?
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum

Katı Atık

22. OSB bünyesinde evsel atık miktarı (miktar alınmazsa arttı mı azaldı mı sorulmalı)
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
23. OSB bünyesinde endüstriyel atık miktarı (miktar alınmazsa arttı mı azaldı mı sorulmalı)
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
24. Katı atıkların bertaraf etme yöntemi nedir?
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
25. Katı atıkların geri dönüşümü/endüstriyel simbiyoz uygulamaları yapılıyor mu, açıklayınız?
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum

Düzenlenen Sanayi Alanı/Tesis

26. Fiziksel iyileştirme ve gelişme sağlanan/yeni inşa edilen sanayi alt yapısına yönelik tesis sayısı ve yeterlilik durumunu değerlendirir misiniz?
 - a. Projenin hemen öncesinde sanayi alt yapısına yönelik tesislerin koşulları nasıldı?
 - b. Projenin hemen bitiminde sanayi alt yapısına yönelik tesislerde hangi değişiklikler meydana geldi? Bu değişimi nasıl değerlendirirsiniz
 - c. Günümüzde sanayi alt yapısına yönelik tesislerin durumunu değerlendirir misiniz? (Sizce faydalanıcılar için kullanım/kapasite açısından yeterli mi?

Düzenlenen Çevre ve Rekreasyon Alanı ve İnşa Edilen Merkez, Sosyal Alan Vb.

27. Proje kapsamında düzenlenen veya rehabilite edilen çevre alanı büyüklüğü ve yeterlilik durumu:
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
28. Proje kapsamında düzenlenen rekreasyon alanı büyüklüğü ve yeterlilik durumu:
 - a. Projenin hemen öncesinde
 - b. Projenin hemen bitiminde
 - c. Günümüzdeki durum
29. Proje kapsamında inşa edilen ortak kullanım amaçlı sosyal alan/mekân/merkez sayısı yeterlilik durumu:
 - a. Projenin hemen öncesinde OSB'nizdeki ortak kullanım amaçlı sosyal alan/mekân/merkez sayısı yeterliliğini değerlendirir misiniz?
 - b. Projenin hemen bitiminde ne değişiklikler oldu? Faydalanıcılar erişimi/ulaşımı nasıl sağlıyordu? Özel ihtiyaçlı /engelli bireylerin erişimi/kullanımı için tedbirler geliştirilmiş miydi?
 - c. Günümüzde OSB'nizdeki ortak kullanım amaçlı sosyal alan/mekân/merkez sayısı yeterlilik durumunu değerlendirir misiniz? (Sizce faydalanıcılar için kullanım/kapasite açısından yeterli mi?
 - I. Faydalanıcılar erişimi/ulaşımı nasıl sağlıyor? Özel ihtiyaçlı /engelli bireylerin erişimi/kullanımı için tedbirler geliştirildi mi?
 - II. Sosyal altyapı/tesisin işlevselliğini/kullanımını nasıl değerlendirirsiniz? Gerçekleşen faaliyetlerden, faydalanıcıların katılımından bahseder misiniz?

Enerji Altyapısı

30. Enerji altyapısının mevcut durumunu değerlendirir misiniz (Ana trafoların yeterliliği, elektrik kesintisi sıklığı vb.)
 - I. Projenin hemen öncesinde
 - II. Projenin hemen bitiminde
 - III. Günümüzdeki durum
31. Öngörülen hizmet süresi
 - I. Projenin hemen öncesinde
 - II. Projenin hemen bitiminde
 - III. Günümüzdeki durum
32. Yenilenebilir enerji altyapı durumunuz nedir? Ne tür?
 - I. Projenin hemen öncesinde
 - II. Projenin hemen bitiminde
 - III. Günümüzdeki durum
33. Toplam enerjinin ne kadarı yenilenebilir enerjiden karşılanmakta?
 - I. Projenin hemen öncesinde
 - II. Projenin hemen bitiminde
 - III. Günümüzdeki durum
34. Yenilenebilir ve yeşil enerji kaynaklarının kullanımı oranındaki artış (%)
 - I. Projenin bitimindeki artış
 - II. Projenin bitiminden günümüze göre
35. Sizce yenilenebilir enerji kullanımı oranındaki artışın çevreye olan etkileri nelerdir?
36. Sizce karlılık/maliyetlere olan etkilerini değerlendirir misiniz?

E. ETKİ

İstihdam

37. Kurum bünyesindeki istihdam gerçekleşti mi?
- Projenin hemen öncesinde kurumunuzdaki istihdam oranı neydi, kaç kişi çalışıyordu?
 - Projenin hemen bitiminde kurum bünyesinde istihdam gerçekleştirildi mi? Hangi alanlarda?
 - Günümüzde proje öncelikleriyle ilgili alanda istihdam durumunuzu kıyaslayabilir misiniz? (Arttı mı, azaldı mı)
38. Kurum dışında gerçekleşen istihdam (firmaların etkisiyle)
- Proje öncesinde istihdam hedefleriniz var mıydı, bunlar nelerdi?
 - OSB'nizdeki proje kapsamında gerçekleşen faaliyetler sonrasında hedeflenen istihdam sayısı gerçekleşti mi? Gerçekleştiremediyse neden?
 - MDP kapsamında sağlanan istihdamın hedef kitlenin/bölge halkının kalkınmasına ne gibi katkıları oldu?

Yatırım ve Maliyetler

39. Projenizin firma/faydalanıcı sayısına etkisini nasıl değerlendirirsiniz? Faaliyette olan işletme sayısındaki artış oranı (%) Sözleşmesi yapılan/inşaatı yapılmakta olan kaç tane?
- Projenin hemen öncesinde
 - Projenin hemen bitiminde
 - Günümüzdeki firma/faydalanıcı sayısı
40. OSB /KSS doluluk oranları nedir? (%)
- Projenin hemen öncesinde
 - Projenin hemen bitiminde
 - Günümüzdeki firma/faydalanıcı sayısı
41. Toplam yatırım tutarı artı/azaldı?
- Projenin hemen öncesinde
 - Projenin hemen bitiminde
 - Günümüzdeki yatırım tutarı
 - Şu anda kurumunuzun altyapı ve diğer ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar için hangi kaynaklardan faydalanmaktasınız?
42. Firma sayısına etki eden proje dışındaki unsurlar nelerdir? Yatırımcıların sizin OSB'nizi tercih etme nedenleri? (Konum, lojistik, hammaddeye erişim, altyapı durumu, OSB'nin kurumsal altyapısının yeterliliği vb.)
43. Sizce uygulanan projenin yatırımcıların yer seçimi ve yatırım kararının verilmesi veya hızlandırmasında etkisi oldu mu?
44. Projeniz hayata geçtikten sonra işletme maliyetlerinde ve firmaların katkı payı ödemelerindeki değişimi nasıl değerlendirirsiniz?

Üretim

45. Üretim birim maliyetlerinde azalma gerçekleşti mi, nasıl?
46. Sizce projeniz kapsamında gerçekleşen faaliyetler hedef bölgenin rekabet edebilirliğine ne ölçüde katkıda bulunmuştur?

Proje Gerçekleştirme

47. Projenizi İZKA desteği olmadan gerçekleştirir miydiniz? (Evetse) Hangi kaynaklarla? (Hayırsa) Gerçekleştirememeniz sebebiniz neydi?

F. GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

48. Benzer bir program hazırlanırsa sizce hangi başlıklara yer verilmeli?
49. İZKA SBG/ KSB MDP süreçlerine dair diğer görüş ve önerileriniz nelerdir?

İZMİR KALKINMA AJANSI

Megapol Çarşı Kule, Halkapınar Mahallesi,
1203/11. Sk. No: 5-7, Kat: 19, 35170 Konak/İzmir

T. +90 232 489 81 81 F. +90 232 489 85 05

www.izka.org.tr